

OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

Tadeusz Banowski

Kultura

Program nauczania wiedzy o kulturze
w IV etapie edukacyjnym
w zakresie podstawowym

kultura

PROGRAM NAUCZANIA WIEDZY O KULTURZE
W IV ETAPIE EDUKACYJNYM
W ZAKRESIE PODSTAWOWYM

TADEUSZ BANOWSKI

SPIS TREŚCI

I. WSTĘP	1
II. SZCZEGÓŁOWE CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA	8
III. TREŚCI KSZTAŁCENIA	13
IV. SPOSOBY OSIĄGANIA CELÓW	46
V. OPIS, METODY, SPRAWDZANIE I OCENIANIE OSIĄGNIĘĆ UCZNIA	73
VI. EWALUACJA PROGRAMU	83
VII. PROPONOWANA LITERATURA	86
BIBLIOGRAFIA	88

I. WSTĘP

1. Analiza podstawy programowej III etapu edukacyjnego z muzyki i plastyki

Powody **zmian**, które wnosi nowa podstawa programowa są oczywiste – dotychczas treści pojawiające się w programie były dublowane na lekcjach muzyki i plastyki w gimnazjum. Ponadto wprowadzone zmiany mają poprawić efekty kształcenia, umożliwić opanowanie treści uczniowi o przeciętnych zdolnościach, jednocześnie zachęcając go do pogłębiania wiadomości i zdobywania umiejętności zgodnie z zainteresowaniami i predyspozycjami poprzez udział w zajęciach artystycznych lub wybór jednego z przedmiotów nieobowiązkowych: historii sztuki lub historii muzyki. Aby **uniknąć powtarzania materiału**, który został opanowany przez uczniów w gimnazjum, przeanalizowałem treści nauczania muzyki i plastyki określone w podstawie dla etapu gimnazjalnego. Z jaką wiedzą i umiejętnościami z muzyki i plastyki wejdzie uczeń rozpoczynający IV etap edukacyjny? Z analizy podstawy programowej wiemy, że absolwent gimnazjum w zakresie muzyki:

- odczytuje i stosuje w praktyce podstawowe sposoby zapisu muzyki;
- określa podstawowe gatunki klasycznej muzyki wokalne, wokarno-instrumentalnej i instrumentalnej, wybrane rodzaje muzyki jazzowej, rozrywkowej i etnicznej;
- rozróżnia i klasyfikuje na podstawie źródeł dźwięku instrumenty muzyczne oraz rodzaje zespołów wykonawczych;
- zna chronologię epok i przyporządkowuje do nich kompozytorów i utwory muzyczne;
- charakteryzuje wybrane tańce różnych narodów;
- zna instytucje kultury muzycznej;
- korzysta ze słowników i encyklopedii muzycznych, Internetu jako źródła informacji o muzyce;
- gra lub śpiewa ze słuchu oraz z nut;
- tańczy – wykonuje podstawowe kroki i figury taneczne;
- tworzy wokalne i instrumentalne wypowiedzi dźwiękowe o różnych funkcjach, improwizuje;
- wypowiada się o muzyce – opisuje typowe cechy epok oraz utworów i ich estetykę, wykonanie;

- świadomie odbiera muzykę – rozpoznaje cechy utworu muzycznego: formę, rodzaje faktury muzycznej;
- określa funkcje muzyki użytkowej i artystycznej;
- rozpoznaje w utworach rytmy polskich tańców narodowych i towarzyskich;
- rozpoznaje aparat wykonawczy muzyki wokalne, instrumentalnej i wokalo-instrumentalnej;
- ocenia i wartościuje muzykę ludową, jazzową i rozrywkową oraz jej wykonanie,
- wybiera sposób wykonania i interpretacji utworu.¹

Natomiast w zakresie plastyki absolwent gimnazjum:

- potrafi uczestniczyć w kulturze poprzez kontakt z zabytkami i dziełami sztuki, mając poczucie związku z kulturą śródziemnomorską, narodową, szanując odmienność innych kultur;
- korzysta z przekazów medialnych i stosuje ich wytwory (przestrzegając podstawowych zasad prawa autorskiego);
- podejmuje działalność twórczą, posługując się środkami wyrazu sztuk plastycznych, innych dziedzin sztuki (fotografika, film) i elementami formy przekazów medialnych;
- realizuje projekty w zakresie sztuk wizualnych;
- rozróżnia style i kierunki architektury i sztuk plastycznych oraz umieszcza je w odpowiednim porządku chronologicznym i w centrach kulturotwórczych;
- rozpoznaje wybrane dzieła architektury i sztuk plastycznych należące do polskiego i europejskiego dziedzictwa kultury, opisuje związki zachodzące między nimi (posługując się terminologią z zakresu danej dziedziny sztuki).²

Do szkół ponadgimnazjalnych trafią więc uczniowie mający podstawy wiedzy o sztukach plastycznych i muzycznych, które są podwalinami kultury - uczniowie w niej uczestniczący i potrafiący wartościować jej wytwory oraz aktywnie ją reprezentować.

¹ na podstawie „Podstawy programowej z komentarzami pobranej z: <http://www.bc.ore.edu.pl/Content/228/Tom+4+Edukacja+historyczna+i+obywatelska+w+szkole+podstawowej%2C+gimnazjum+i+liceum.pdf>, s. 32-33.

² Ibidem, s. 42

2. Wiedza o kulturze w świetle rozporządzeń.

Wiedza o kulturze, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół³, jest przedmiotem zaliczanym do Edukacji Artystycznej. Celem więc przedmiotu, zgodnie z **celem kształcenia ogólnego** na III i IV etapie kształcenia zawartym w załączniku nr 4 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej⁴ jest:

- *przyswojenie przez uczniów określonego zasobu wiadomości na temat faktów, zasad, teorii i praktyk;*
- *zdobycie przez uczniów umiejętności wykorzystania posiadanych wiadomości podczas wykonywania zadań i rozwiązywania problemów;*
- *kształtowanie u uczniów postaw warunkujących sprawne i odpowiedzialne funkcjonowanie we współczesnym świecie.*⁵

Rozporządzenie określa także **umiejętności** ponadprzedmiotowe kształcenia ogólnego:

- *czytanie – umiejętność rozumienia, wykorzystywania i refleksyjnego przetwarzania tekstów, w tym tekstów kultury, prowadząca do osiągnięcia własnych celów, rozwoju osobowego oraz aktywnego uczestnictwa w życiu społeczeństwa;*
- *myślenie matematyczne – umiejętność wykorzystania narzędzi matematyki w życiu codziennym oraz formułowania sądów opartych na rozumowaniu matematycznym;*
- *myślenie naukowe – umiejętność wykorzystania wiedzy o charakterze naukowym do identyfikowania i rozwiązywania problemów, a także formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących przyrody i społeczeństwa;*
- *umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w językach obcych, zarówno w mowie, jak i w piśmie;*
- *umiejętność sprawnego posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi;*
- *umiejętność wyszukiwania, selekcjonowania i krytycznej analizy informacji;*

³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z 2009 r. nr 4; poz. 17)

⁴ http://bip.men.gov.pl/men_bip/akty_prawne/rozporzadzenie_20081223_zal_4.pdf

⁵ Op.cit, s. 1

- *umiejętność rozpoznawania własnych potrzeb edukacyjnych oraz uczenia się;*
- *umiejętność pracy zespołowej.*⁶

Przed szkołą, a więc także przed nauczycielem wiedzy o kulturze stoją **zadania**:

- *kontynuowania kształcenia umiejętności posługiwania się językiem polskim,*
- *przygotowania uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym,*
- *stwarzania warunków do nabywania umiejętności wyszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł, z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych,*
- *wychowania uczniów do właściwego odbioru i wykorzystania mediów,*
- *dostosowania zajęć do poziomu przygotowania ucznia, które uzyskał na wcześniejszych etapach edukacyjnych,*
- *kształtowania u uczniów postaw sprzyjających ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, takich jak: uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, poczucie własnej wartości, szacunek dla innych ludzi, ciekawość poznawcza, kreatywność, przedsiębiorczość, kultura osobista, gotowość do uczestnictwa w kulturze, podejmowania inicjatyw oraz do pracy zespołowej,*
- *kształtowania postawy obywatelskiej, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji*⁷.

3. Warunki i sposób realizacji.

Zgodnie z rozporządzeniem przedmiot wiedza o kulturze nie posiada zakresu rozszerzonego i realizowany jest tylko w **zakresie podstawowym** przez jeden rok – w klasie pierwszej, w ilości 30 godzin.

Program *Kultura* przeznaczony **jest** dla nauczycieli wiedzy o kulturze ale jednocześnie jego adresatem jest uczeń szkoły liceum lub technikum.

Przed nauczycielem wiedzy o kulturze podstawa programowa stawia zadania:

- *rozwijanie u ucznia aktywnej postawy i motywowanie do różnych form udziału w kulturze;*
- *wprowadzenie ucznia w problemy kultury współczesnej;*

⁶ Ibid., s. 1

⁷ http://bip.men.gov.pl/men_bip/akty_prawne/rozporzadzenie_20081223_zal_4.pdf, s. 2.

- *wyposażenie ucznia w intelektualne narzędzia umożliwiające analizę praktyk i wytworów kultury (w tym dzieł sztuki) w kontekście kultury, w której powstają.*⁸

Aby realizować te zalecenia **nauczyciel** wiedzy o kulturze powinien orientować się w bieżących wydarzeniach z zakresu kultury, być jednocześnie jej animatorem, wyznaczać cele kształcenia i wychowania, uwzględniając możliwości uczniów na tle wymagań programowych. Zadaniem nauczyciela jest też organizowanie pracy opartej na odpowiednim klimacie, zachęcanie do rozwijania zainteresowań. Oczywistym jest, iż nauczyciel cały czas powinien rozwijać i poszerzać także swoje umiejętności, np. w zakresie stosowania nowych technologii. Uczeń XXI wieku oczekuje bowiem od niego nie tylko wiedzy merytorycznej, kompetencji i doskonałego pedagoga, ale ma nadzieje na prace opartą o nowoczesne techniki, umiejętne korzystanie z mediów, komunikację za pomocą komputera.

Nauczyciel wiedzy o kulturze, który jest odpowiedzialny za analizę podstawy programowej, ma możliwość usprawnienia zajęć i zachęcenia do współpracy nauczycieli innych przedmiotów lub pobliskie instytucje. W poszukiwaniu literatury pomocny może okazać kontakt z **bibliotekarzem** szkolnym lub pracownikami pobliskich bibliotek, którzy pomogą w wyszukiwaniu zbiorów podczas np. wykonywania prac domowych czy realizacji projektów. W związku z szerokim obszarem zasięgu wiedzy o kulturze oraz licznymi kontekstami z treściami realizowanym na innych przedmiotach wskazane byłoby również nawiązanie współpracy z nauczycielami **języka polskiego**. Już sam fakt obecności literatury w treściach nauczania odwołuje nas do korzystania ze zdobytych umiejętności nabytych podczas lekcji języka polskiego. Ponadto umiejętność rozumienia, refleksyjnego przetwarzania tekstów, komunikowanie się w ojczystym języku to zapisy w podstawie programowej, które zostały ujęte jako najważniejsze umiejętności zdobywane na IV etapie edukacyjnym. Wystarczy jeszcze wspomnieć o poprawności stylistycznej i ortograficznej czy stosowaniu różnych form wypowiedzi ustnej lub pisemnej kształtowanych na lekcjach języka polskiego. W programie znajduje się również wiele powiązań z **historią**, np. umiejscowienie historyczne wytworów kultury, kształtowanie świadomości kulturowej w kontekście historycznym. Znaczenie wartości społecznej i uwzględnienie kultury europejskiej, narodowej, regionalnej, lokalnej odwołuje do **wiedzy o społeczeństwie**. Poprawność wymowy obcojęzycznych nazwisk oraz poznawanie kultury innych narodów kształtowane są na lekcjach **języka obcego**. Znajomość i przydatność wiedzy

⁸ http://men.gov.pl/images/stories/pdf/Reforma/men_tomom_7.pdf

i umiejętności nabytych podczas zajęć **informatyki** może okazać się szczególnie pomocna podczas stosowania nowoczesnych metod i form pracy oraz do tworzenia zdobywania informacji, korzystania z Portalu Scholaris czy tworzenia multimedialnych wypowiedzi typu prezentacja multimedialna, blog itp.

Zadaniem szkoły jest umożliwienie uczniom udziału w kulturze wysokiej, wydarzeniach artystycznych, wystawach muzeów i galerii, koncertach i spektaklach muzycznych, imprezach środowiskowych, szkolnych itp. Szkoła powinna również zapewnić możliwość uczestniczenia w konkursach, np. plastycznych, piosenki. Zadaniem szkoły jest więc stworzenie warunków do realizacji głównego celu edukacyjnego, jakim jest wspieranie wszechstronnego rozwoju ucznia; zarówno fizycznego, psychicznego, intelektualnego, duchowego.⁹

Konieczne jest również **wyposażenie** sali lekcyjnej w sprzęt audio-wizualny, bogatą fonotekę i wideotekę, podręczną bibliotekę (encyklopedie, słowniki, podręczniki) oraz komputer z dostępem do Internetu.¹⁰ Istotną rolę pełni też oświetlenie sali oraz jej nagłośnienie. Znaczenie ma też wielkość klasy, jej kształt, sposób ustawienia ławek i krzeseł oraz możliwość zmiany tego ustawienia np. w celu utworzenia grup.

4. Charakterystyka programu

W programie uwzględnione zostały wymagania zawarte w podstawie programowej dla gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych cele ogólne i umiejętności.¹¹ W tomie 7. publikacji poświęconej nowej podstawie programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w szkołach podstawowych, gimnazjach i liceach. Podbudową dla przedmiotu wiedza o kulturze jest muzyka i plastyka realizowane w szkole ponadgimnazjalnej¹², o czym wspomniałem już w punkcie 1. tegoż rozdziału.

⁹ Ewa Puchała, Szkoła jako wspólnota osób, Poradnik dla nauczycieli i wychowawców, Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej, Warszawa 2009 [pobrano z:] www.scholaris.pl/frontend,4,1037616.html

¹⁰ http://men.gov.pl/images/stories/pdf/Reforma/men_tomom_7.pdf, s. 56.

¹¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej op.cit, s. 1).

¹² http://men.gov.pl/images/stories/pdf/Reforma/men_tomom_7.pdf, s. 56

Program *Kultura* posiada **spiralny** układ treści – na początku edukacji uczniowie nabędą umiejętności ogólne, które są podstawą do późniejszej realizacji materiału. Poszczególne działy ułożone są problemowo: najpierw uczeń zdobywa wiadomości ogólne o kulturze i umiejętność odróżniania różnych form, typów i rodzajów kultury, aby następnie obserwować i badać wytwory kultury współczesnej: malarstwo, rzeźbę, architekturę, sztukę użytkową, teatr, film, fotografię oraz sztukę nowych mediów.

Wszystkie treści tworzą model **hermeneutyczno-krytyczny**. Realizacja **tylko w zakresie podstawowym** nie skupia się na określeniu minimum i maksimum programowego, a pozwala na wprowadzenie tzw. **trzonu wspólnego** (*core curriculum*). Hanna Komorowska określa taką zasadę jako **pośredniego zagospodarowania programu**¹³. Ma to pozytywne strony, gdyż zastosowanie takiego rozwiązania daje możliwość rozwoju i pozwala na osiągnięcie pozytywnych wyników. Zaproponowane techniki i metody pracy, wykorzystanie multimediów, portali internetowych oraz stosowanie form opisowych mają na celu uczyć myślenia przyczynowo–skutkowego, rozwijać wyobraźnię, pobudzić ciekawość ucznia i skłonić go do autorefleksji, odnoszenia się do wytworów kultury oraz ukształtować postawę słuchacza i poszukiwacza, potrafiącego rozwiązywać problemy i uczestniczyć w tworzeniu kultury.

W programie wykorzystałem metody kształtujące myślenie, czasowo-przestrzenne i przyczynowo-skutkowe, pobudzające ucznia do wyciągania odpowiednich wniosków, analizowanie i łączenie faktów, uwzględniając przy tym indywidualne zdolności i predyspozycje uczniów, różne rodzaje przyswajalności wiedzy. Spośród wielu metod wybrałem te, które sprawdzą się zarówno w pracy z uczniem zdolnym jak i z uczniem słabym lub sprawiającym trudności edukacyjno-wychowawcze, starałem się łączyć metody tradycyjne z nowatorskimi: metody podające, problemowe, aktywizujące, eksponujące, programowe (z użyciem komputera). Szczególnie istotną rolę będą stanowić metody aktywizujące, gdyż rozwijają myślenie twórcze i umiejętność współpracy, dają poczucie kontroli czasowej oraz możliwość organizowania własnej pracy i współtworzenia lekcji.

¹³ H. Komorowska, Programy nauczania w kształceniu ogólnym i w kształceniu językowym, Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2005, s. 25

II. SZCZEGÓŁOWE CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA

W zapisach podstawy programowej wiedzy o kulturze wymienione zostały trzy ogólne cele kształcenia (wymagania ogólne):

- I. *Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.*
- II. *Tworzenie wypowiedzi.*
- III. *Analiza i interpretacja tekstów kultury¹⁴.*

W programie *Kultura* cele szczegółowe zostały sformułowane zgodnie z powyższymi wymaganiami ogólnymi i odnoszą się do treści nauczania sformułowanych językiem wymagań.

CELE OKREŚLONE W PODSTAWIE PROGRAMOWEJ	SZCZEGÓŁOWE CELE KSZTAŁCENIA OKREŚLONE W PROGRAMIE
I. ODBIÓR WYPOWIEDZI I WYKORZYSTANIE ZAWARTYCH W NICH INFORMACJI.	
<i>Uczeń odbiera teksty kultury i wykorzystuje informacje w nich zawarte, z uwzględnieniem specyfiki medium, w którym są przekazywane.</i>	Wiedza (wiadomości). Uczeń: • zna definicję kultury i sztuki; • zna typy i rodzaje kultury; • zna epoki i style w historii sztuki oraz kierunki z różnych dziedzin sztuki współczesnej; • wymienia dziedziny sztuki: literaturę, architekturę, plastykę, muzykę, teatr, fotografię, film, sztukę nowych mediów; • zna wytwory różnych dziedzin sztuki współczesnej i ich autorów; • zna podstawowe pojęcia z zakresu filmu i teatru; • wymienia różne formy mediów kultury (słowo mówione, pismo, książka, obraz malarski, fotografia, film, program telewizyjny, spektakl teatralny) oraz użycia (nowe media, media masowe, media interaktywne, multimedia); • wymienia wytwory kultury: zachowania, zwyczaje, normy moralne, wytwory materialne, dzieła sztuki; • wymienia funkcje pełnione przez dzieła sztuki; • wymienia podstawowe media: słowo, obraz, dźwięk, widowisko.

¹⁴ http://men.gov.pl/images/stories/pdf/Reforma/men_tomom_7.pdf, s. 52..

	Umiejętności. Uczeń: • potrafi powiązać artystów z kierunkami sztuki współczesnej; • wskazuje związki pomiędzy dwudziestowiecznymi dziełami z literatury, architektury, plastyki, muzyki, teatru, fotografii filmu, sztuki nowych mediów; • wskazuje różne funkcje dzieła sztuki (np. estetyczną, komunikacyjną, społeczną, użytkową, kultową, poznawczą, ludyczną); • potrafi postrzegać dzieła pod kątem treści i formy, wykorzystując podstawowe wiadomości o stylach i epokach z różnych dziedzin sztuki; • podczas analizy wykorzystuje terminologię właściwą dla filmu lub teatru; • odczytuje informacje zawarte w mediach kultury (słowo, obraz, dźwięk, widowisko); • postrzega różne formy kontaktu z kulturą (odbiór bierny, aktywny, konsumpcja, produkcja, twórczość, użytkowanie, uczestnictwo, animacja); • umie przyporządkować wytwory kultury (zachowania, zwyczaje, normy moralne, wytwory materialne, dzieła sztuki) grupom społecznym, w których są tworzone i odbierane (rodzina, rówieśnicy, społeczność lokalna, naród); • potrafi korzystać z informacji o kulturze z różnych mediów, biblioteki. Postawy (cele wychowawcze). Uczeń: • cechuje się postawą szacunku dla kultury i różnych dziedzin sztuki; • ma wyrobioną postawę kreatywności w obcowaniu ze sztuką współczesną, • zna różnych formy kontaktu z wytworami kultury, • jest otwarty na sztukę najnowszą, • poznawanie różnorodnych form aktywności artystycznej, • rozwija potrzebę obcowania z dziełami sztuki i korzystania z dóbr kultury, • odszukuje swoje miejsce w kulturze, • posiada wzbogacony język o nowe pojęcia, ich funkcjonowanie i użyteczność.
--	--

II. TWORZENIE WYPOWIEDZI	
<i>Uczeń tworzy wypowiedzi, celowo posługując się różnymi mediami (słowo mówione i pisane, obraz malarski, fotograficzny, filmowy, dźwięk, widowisko, środki multimedialne); aktywnie współtworzy kulturę lokalną (szkoły, dzielnic, miejscowości).</i>	Wiedza (wiadomości). Uczeń: - zna różne rodzaje wypowiedzi dzieł różnych dziedzin sztuki: słowo mówione i pisane, obraz, fotografia, dźwięk, widowisko, środki multimedialne; - zna znaki, kody i symbole charakterystyczne dla wytworów kultury - zna różne mechanizmy komunikacji międzykulturowej - zna elementy struktury dzieł różnych dziedzin sztuki: forma, kompozycja, funkcja, nadawca, odbiorca, użytkownik, znaczenie, kontekst, medium; - zna różne formy prezentacji wypowiedzi multimedialnej: blog, forum, strona www.; - zna rodzaje działań związanych z kulturą lokalną; Umiejętności. Uczeń: - potrafi omówić wytwory kultury i działania człowieka w kulturze; - opisuje wytwory różnych dziedzin sztuki, - stosuje pojęcia i terminy właściwe dla poszczególnych dziedzin sztuki; - potrafi przygotować prezentację lub inną formę wypowiedzi o multimedialną o kulturze lokalnej, regionie lub kulturze współczesnej; - wyjaśnia związki pomiędzy kulturą a mediami; - posługuje się kodami i znakami charakterystycznymi dla danej kultury lub dziedziny sztuki. Postawy (cele wychowawcze). Uczeń: - uczestniczy w szkolnych przedsięwzięciach artystycznych, animacyjnych, społecznych oraz innych przejawach kultury; - organizuje i doskonali własny warsztat pracy, - rozwija odpowiedzialność za efekty pracy - organizuje działania o charakterze kulturalnym (spotkanie z twórcą kultury, przedsięwzięcie artystyczne) - prezentuje własne zainteresowania - Określa swoje zainteresowania, potrzeby i preferencje kulturalne - prezentuje swoje zainteresowania i obecność w kulturze - Dbą o ład i estetykę otoczenia, otacza opieką

	elementy dziedzictwa kulturowego. • wartościuje zjawiska artystyczne pod względem treści i zastosowanych środków artystycznego wyrazu, • cechuje się postawą tolerancji wobec odmienności różnych kultur.
III. ANALIZA I INTERPRETACJA TEKSTÓW KULTURY	
<i>Uczeń posługuje się pojęciem kultury rozumianej jako całokształt ludzkiej działalności; analizuje i interpretuje teksty kultury – potoczne praktyki kultury, a także dzieła sztuki.</i>	Wiedza (wiadomości). Uczeń: • zna pojęcia nazywające odmiany, typy i rodzaje kultury (kultura popularna, ludowa, masowa, wysoka, narodowa, zglobalizowana, subkultura) • zna pojęcia stosowane w interpretacji dzieł sztuki i praktyk kulturowych; • wymienia dzieła sztuki i praktyki kultury charakterystyczne dla środowiska, regionu, narodu; • wie, jakie są różnice pomiędzy pojęciami: kulturalny i kulturowy; • zna teksty kultury współczesnej; • zna najnowsze tendencje w sposobie funkcjonowania języka w mediach; • zna podstawy komunikacji internetowej • zna środki komunikacji niewerbalnej i mechanizmy komunikacji werbalnej. Umiejętności. Uczeń: • odróżnia pojęcie kultury rozumianej jako dorobek artystyczny od kultury rozumianej jako całokształt dorobku ludzkości • potrafi interpretować wytwory kultury; • potrafi umiejscowić w czasie i przestrzeni elementy kultury • Odnosi elementy kultury do kategorii: czas, przestrzeń, ciało, grupa społeczna (rodzina, rówieśnicy, społeczność lokalna, naród); • umie odnaleźć związek najbliższego otoczenia z praktykami kulturowymi; • określa związek między dziełem a sytuacją społeczno-historyczną i obyczajami epoki, w której powstało; • potrafi stosować pojęcia w kontekście interpretowanych dzieł sztuki oraz praktyk kulturowych; • wskazuje relacje między różnymi kulturami: lokalną, regionalną, narodową i europejską,

	• potrafi wskazać związek kultury lokalnej, regionalnej, narodowej i europejskiej z dziełami sztuki i praktykami kultury. Postawy (cele wychowawcze). Uczeń: • posiada postawę refleksyjną wobec wytworów kultury, • rozwija postawę wartościującą i umiejętność formułowania sądów, opinii i ocen w oparciu o własne kryteria wartości, • ma wyrobioną postawę krytyczną względem poglądów konwencjonalnych, • dąży do wyrobienia podglądów na temat wartości i postaw najbliższego otoczenia, • rozwija dbałość o własny rozwój, poszerzanie własnej wiedzy i możliwości twórczych.
--	---

III. TREŚCI KSZTAŁCENIA

1. Rozkład materiału i zgodność z podstawą programową.

NR KOL. LEKCJI	PROPOZYCJA TEMATU LEKCJI	PROPONOWANE TREŚCI NAUCZANIA (ZAGADNIENIA) DO WYBORU	ODNIESIENIE DO PODSTAWY PROGRAMOWEJ		
			IV ETAP EDUKACYJNY – WIEDZA O KULTURZE	III ETAP (GIMNAZJUM)	
				MUZYKA	PLASTYKA

ZAGADNIENIA Z ZAKRESU KULTURY					
1	Wprowadzenie do kultury. Pojęcie, dziedziny i typy kultury.	- Zakres przedmiotu wiedza o kulturze, założenia programowe. - Pochodzenie i różnorodność pojmowania kultury definicje terminu w kontekście historycznym i naukowym (z punktu widzenia archeologicznego, etnograficznego, antropologicznego, psychologicznego, socjologicznego, kulturoznawczego). - Główne dziedziny kultury. - Wybrane typy kultury (kultura duchowa, języka, ludowa,	1.8, 1.9, 2.1, 2.6, 3.1, 3.2, 3.4, 3.5, 3.6, 3.7,		1.1, 1.2, 2.2

		masowa, materialna, narodowa, polityczna, regionalna, lokalna).				
2.	Cechy kultury i zjawisk kulturowych	• Cywilizacja jako podstawowy składnik kultury. • Związek kultury z naturą: teoria Bronisława Malinowskiego i Edwarda Osborne'a Wilsona. • Zjawiska kulturowe i ich cechy: globalizacja, asymilacja, homogenizacja, makdonaldyzacja, komercjalizacja, tabloidyżacja. • Kultura a obrzędy, symbole, mit, magia, rytuał, religia. • Kultura a polityka i ideologia (przykład cenzury). • Kultura wysoka (elitarna) a niska (masowa) • Zjawisko popkultury w życiu codziennym.	1.7, 1.8, 1.9, 2.5, 2.6, 2.7, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6, 3.7		1.1, 1.2, 2.2	
3.	Kultura jako narzędzie komunikacji.	• Pojęcie komunikatu i komunikacji. • Komunikacja jako proces kodowania i dekodowania założonego przekazu (nadawca a odbiorca) – rola języka, pisma, druku i środki masowego przekazu jako główne medium komunikacji. • Kultura a kultury – wielokulturowość, komunikacja	1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9, 2.1, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6, 3.7		1.1, 1.2, 2.2	

		międzykulturowa, kultura globalna a lokalna, kultura dominująca a kultura mniejszości. Bariera kulturowa i jej wpływ na ograniczenie i interakcje. • Media jako współczesne narzędzie komunikacji masowej. • Zwyczaje i normy, regulujące procesy komunikacji. • Plotka, wieści, obyczaje – komunikacja formalna i nieformalna.				
4.	Osoba i osobowość – różne kreacje kultury.	• Przestrzenie w kulturze: sacrum a profanum, wieś a miasto, dom a miejsce publiczne. • Różne formy kontaktu z kulturą (odbiór bierny i aktywny, konsumpcja, produkcja, twórczość, użytkowanie, uczestnictwo i animacja). • Subkultura jako wyraz indywidualności. • Rola ciała i cielesności (mowa ciała – gesty, kult ciała, ciało w kulturze różnych narodów, cielesność a tożsamość społeczna). • Wytwory i praktyki ludzkie (zachowania, obyczaje, przedmioty materialne, dzieła sztuki) świadectwem kreacji kultury.	1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9, 2.1, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6, 3.7		1.1, 1.2, 2.2	

LITERATURA						
5.	Światopogląd współczesnego pokolenia w literaturze.	- Nasilenie się nurtu literatury pacyfistycznej i antywojennej po pierwszej wojnie światowej. - Tematyka literatury okresu wojny i totalitaryzmu. - Komentarz codzienności, absurdałność ludzkiej egzystencji w literaturze postmodernistycznej. - Cechy literatury zaangażowanej. - Znaczenie cenzury roku 1989 w rozwoju literatury polskiej. - Odzwierciedlenie problemów XX wieku w literaturze – reprezentacyjne dzieła literatury współczesnej. - Literatura XXI wieku - bliska czy daleka dla młodego pokolenia?	1.1, 1.2, 1.3, 1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9, 2.1, 2.3, 2.6, 2.7, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.7		1.1, 1.2, 2.2	
6.	W jaki sposób opowiada o sobie dzieło literackie?	Podstawowe elementy treści dzieła¹⁵ - świat przedstawiony (temat utworu, postać literacka/bohater, fabuła, akcja, schemat fabularny, wątek, motyw, materiał tematyczny),	1.1, 1.2, 1.3, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9, 2.1, 2.3, 2.6, 2.7, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5		1.1, 1.2, 2.2	

¹⁵ Na podstawie http://portalwiedzy.onet.pl/130143,,,struktura_dziela_literackiego,haslo.html

		- podmiot literacki, - zawartość ideowa - poglądy, sądy i oceny pisarza na temat rzeczywistości - idea utworu; • Kompozycja dzieła (kompozycja jako struktura i kompozycja ideowa) • Stylistyka dzieła: - poszczególne poziomy języka (leksyka, stylistyka, składnia), - stosunek do innych dzieł (stylizacja) • Składniki komunikacji literackiej - nadawca a odbiorca; • Układ i organizacja dzieła. • Analiza i interpretacja fragmentu powieści dresiarskiej Doroty Masłowskiej <i>Wojna polsko-ruska pod flagą biało-czerwoną</i>. http://free.art.pl/maslowska/wojna.html.				
PLASTYKA						
7.	Jakim językiem posługuje się sztuka?	• Pojęcie ikonografii i ikonologii w świetle teorii Erwina Panofskiego. • Wskazanie poprawności interpretacyjnej dzieła (malarstwa i rzeźby): - opis preikonograficzny: powiązanie ze sposobem	1.1, 1.2, 1.3, 1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9, 2.1, 2.2, 2.3, 2.6, 2.7, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5		1.1, 1.2	

		obrazowania w różnych epokach i kulturach, sposób recepcji dzieła, - opis ikonograficzny: ukazanie tematu czy motywu w źródłach, odnalezienie klucza interpretacyjnego - interpretacja ikonologiczna: badanie powiązań kulturowych (oraz ich symboliki) a umysłem człowieka, • Elementy analizy obrazu – wskazanie cech kompozycji, kolorystyki, światłocienia, ekspresji oraz ich wpływ na przekaz i recepcję obrazu. • Sposób analizy rzeźby – wskazanie cech kompozycji, opis bryły i stosunek do klasycznego ujęcia, faktura (wpływ użytego materiału, tworzywo rzeźby). • Przykładowa analiza obrazu i rzeźby: - Francis Bacon – <i>Portret papieża Innocentego X według Diego Velázquez</i>, - Alberto Giacometti – <i>Idący człowiek</i>				
8.	Sztuka jako wyraz kultury.	• Znaczenie dla sztuki współczesnej definicji Władysława Tatarkiewicza. • Funkcje sztuki: m.in.	1.1, 1.2, 1.3, 1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9, 2.1, 2.3, 2.6, 2.7,		1.1, 1.2, 3.1, 3.2	

		komunikacyjna, estetyczna, poznawcza, propagandowa, wychowawcza, religijna, ludyczna, użytkowa. • Periodyzacja sztuki, pojęcie sztuki nowoczesnej i postmodernistycznej. • Media, muzyka, literatura, malarstwo, plastyka, architektura, fotografia, teatr, film jako praktyki artystyczne obrazujące mechanizmy społeczne. • Społeczne i kulturowe znaczenie praktyk artystycznych - funkcjonowanie sztuki w życiu społecznym różnych grup.	3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.7			
9.	Abstrakcyjna wizja świata.	• Pojęcie abstrakcji. i malarstwa abstrakcyjnego. • Awangarda w malarstwie I poł. XX wieku jako przykładów odejścia od realistycznego obrazowania świata: fowizm, kubizm, ekspresjonizm niemiecki, futurizm, neoplastycyzm, suprematyzm. • Tendencje w rzeźbie I poł. XX wieku Pablo Picasso, Constantin Brâncuși, Alberto Giacometti, Henry Moore. • Wyraz ekspresji malarstwa II poł. XX wieku w abstrakcji niegeometrycznej:	1.1, 1.2, 1.3, 1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9, 2.1, 2.3, 2.6, 2.7, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5		1.1, 1.2, 3.1, 3.2	

		ekspresjonizm abstrakcyjny, color field painting				
10.	Codziennosc a sztuka popularna w XX wieku.	• Wplyw mechanizmu reklamy i konsumpcyjnego charakteru swiata na rozwoj sztuki popularnej. • Pop-art u Andrew Warhola a pop-art w rzeźbie. • Pop kultura komiksu wyrażona w malarstwie - Roy Lichtenstein. • Bezprawna ingerencja w przestrzeń jako wyraz obecności subkultury – sztuka ulicy: przykłady graffiti Tonyego Banksa. • Kryzys wartości kulturowych i niepokoje epoki - transawangarda • Rejestracja codzienności i kronika współczesności w twórczości Wilhelma Sasnała.	1.1, 1.2, 1.3, 1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9, 2.1, 2.3, 2.6, 2.7, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5		1.1, 1.2, 3.1, 3.2	
11.	Sztuka czy antysztuka? Rozprawa z tradycyjnym pojęciem sztuki.	• Stosunek do tradycyjnej definicji sztuki i teza o jej niekonieczności przez dadaistów • Dadaizm – kpina ze sztuki • Nowe ujęcie postaci i deformacja ciała - neofiguracja. • Ograniczenie środków wyrazu – minimalizm w sztuce. • Pomysł jako proces twórczy – konceptualizm.	1.1, 1.2, 1.3, 1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9, 2.1, 2.3, 2.6, 2.7, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5		1.1, 1.2, 3.1, 3.2	

		Sztuka ziemi – land art.				
ARCHITEKTURA						
12.	Konstrukcja jako forma wypowiedzi architektonicznej.	- Elementy analizy architektury: rozpoznanie i charakterystyka planu i układ przestrzenny, opis bryły budowli, rozwiązania konstrukcyjne, dekoracja elewacji zewnętrznej i wnętrza budowli - Przeznaczenie, funkcja budowli i związane z tym rozwiązania projektowe. - Poszukiwanie kontekstów architektonicznych do wcześniejszych stylów. - Przykładowe analizy budowli: Frank Lloyd Wright - Muzeum Guggenheima w Nowym Jorku, Charles Moore i Perez Architects - Piazza d'Italia w Nowym Orleanie lub willa zaprojektowana dla Truus Schröder Schröder Gerrita Rietvelda	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9, 2.1, 2.2, 2.3, 2.6, 2.7, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5		1.1, 1.2, 3.1, 3.2	
13.	Sztuka w przestrzeni – kierunki rozwoju architektury współczesnej.	- Warunki rozwoju architektury XX wieku – wpływ nauk inżynierskich, wprowadzenie żeliwa i stali. - Przełom w architekturze –	1.1, 1.2, 1.3, 1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9, 2.1, 2.3, 2.6, 2.7, 3.1, 3.2, 3.3,		1.1, 1.2, 3.1, 3.2	

		funkcjonalizm i znaczenie Waltera Gropiusa dla architektury modernizmu. • Modularyzacja architektury –styl międzynarodowy i Le Corbusier. • Cechy architektury późnego modernizmu – brutalizm. • Zależność między przestrzenią publiczną a prywatną w architekturze metabolizmu. • Kontekstowość i historyzujące odmiany architektury postmodernistycznej. • Analogie do natury w architekturze organicznej. • Wykorzystanie technologii i stylistyczne cechy high-tech. • Fragmentacja i manipulacja przestrzenią w architekturze dekonstruktywistycznej. • Przewaga formy nad treścią w architekturze postmodernistycznej. • Przełom XX i XXI wieku – neomodernizm.	3.4, 3.5			
14.	Design - użyteczność czy rozbieżność ze sztuką?	• Pojęcie designu jako projektu i dziedziny sztuki użytkowej. • Cechy warunkujące o użytkowej wartości przedmiotu. • Style i kierunki we współczesnej sztuce użytkowej: - Art-Deco – kolonialny styl monachijski,	1.1, 1.2, 1.3, 1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9, 2.1, 2.3, 2.6, 2.7, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5		1.1, 1.2, 3.1, 3.2	

		- geometryzacja formy i redukcja ornamentu - De Stijl, - dbałość o jakość – Werkbund, - nowoczesność stylu Streamline, - prostota nurtu skandynawskiego, - przełamanie blokady stylistycznej - pop-art, - przerost formy nad treścią - działalność postmodernistycznej grupy Memphis. • Philippe Starck – ikona designu i pop-kultury • Design w Polsce, rola instytutu Wzornictwa Przemysłowego				
15.	Wartość przedmiotu. Jak odczytać sztukę użytkową?	• Elementy analizy przedmiotu użytkowego: - określenie kompozycji (ukształtowania formy i proporcje przedmiotu), - zastosowane rozwiązania konstrukcyjne (zwłaszcza w przypadku mebli), - opis użytych materiałów, - kolorystyka. • Związek przedmiotu ze stylem designu lub powiązania z innymi dziedzinami sztuk plastycznych. • Ekonomiczność i funkcjonalność przedmiotu użytkowego (uwzględnienie odbiorcy). • Przykładowa analiza: Gerrit	1.1, 1.2, 1.3, 1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9, 2.1, 2.2, 2.3, 2.6, 2.7, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5		1.1, 1.2, 3.1, 3.2	

		Rietveld – Czerowno-niebieskie krzesło, Philippe Starck – wyciskarka do cytrusów.				
16.	Sprawdzenie wiedzy i umiejętności – praca klasowa					
MUZYKA						
17.	Od dźwięku do ciszy – kierunki w muzyce współczesnej. Muzyka rozrywkowa.	- Kierunki rozwoju i cechy w muzyce klasycznej I połowy XX wieku (ekspresjonizm, witalizm, dodekafonia, neoklasycyzm). - W stronę awangardy (serializm i punktualizm, aleatoryzm, muzyka konkretna, elektroniczna i mikrotonowa). - Postmodernizm i eksperymenty z dźwiękiem (polistylistyka i minimalizm). - Przełomowi Polacy muzyki klasycznej XX i XXI wieku: Grażyna Bacewicz, Witold Lutosławski, Krzysztof Penderecki, Wojciech Kilar i Paweł Mykietyn. - Pojęcie muzyki popularnej. - Blues, soul, jazz, reggae. - Ekspansja i szeroki zakres muzyki rockowej. - Rap – elementem subkultury hip-hopu. - Muzyka elektroniczna i jej	1.1, 1.2, 1.3, 1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9, 2.1, 2.3, 2.6, 2.7, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5	1.2, 1.4, 1.6, 1.7, 2.4, 3.1, 3.2, 3.4, 3.5, 3.6		

		taneczna i klubowa odmiana.				
18.	Jak mówić i pisać o muzyce?	- Sposób analizy formalnej dzieła muzycznego – opis poszczególnych elementów: rytmu, metrum, melodii, harmoniki, kolorystyki dźwiękowej, dynamiki oraz agogiki. - Sposób interpretacji artystycznej – określenie koncepcji dzieła oraz ekspresji wykonawczej. - Interpretacja naukowa - ukazanie dzieła w kontekście materiałów historycznych, idei społecznych, religijnych, filozoficznych, obyczajowych, panujących trendów i stylów muzycznych. - Przykładowa analiza i interpretacja dzieła muzycznego: <i>Eine kleine Herbstmusik</i> Pawła Mykietyna, <i>Not Afraid</i> Eminema.	1.1, 1.2, 1.3, 1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9, 2.1, 2.2, 2.3, 2.6, 2.7, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.7, 2.4, 3.1, 3.2, 3.4, 3.5, 3.6		
FOTOGRAFIA						
19.	Fotografia – medium rekonstrukcji przeszłości i zachowania chwili.	- Przypomnienie informacji o narodzinach fotografii w XIX wieku. - Ewolucja fotografii w XX wieku: wpływ wydarzeń politycznych na rozwój fotografii dokumentalnej (znaczenie Lewisa Hine’a jako prekursora gatunku);	1.1, 1.2, 1.3, 1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9, 2.1, 2.3, 2.6, 2.7, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5		1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2	

		fotoreportaż czasów wojny i powojenny; fotografia piktorialna. - Fotografia w II poł. XX wieku: powstanie fotografii barwnej i rozwój reportażu humanistycznego; komercyjny charakter fotografii reklamowej; nurty fotografii artystycznej - fotografia wizualna i kreacyjna, fotografia konceptualna. - Rozwój fotografii w Polsce od II poł. XX w.				
20.	Jak patrzeć i widzieć? Fotografia jako komunikat.	- Elementy analizy formalnej: tytuł, autor, data, miejsce wykonania / pochodzenie zdjęcia, gatunek, rodzaj, kompozycja, perspektywa, kompozycja barwna, określenie obiektu centralnego i otoczenia, warstwa słowna obrazu, obecność tekstu w warstwie wizualnej (hasła, slogany itp.), czytelność i efekty artystyczne. - Analiza tematyczna - temat fotografii, rodzaj, ocena zgodności z problemem, - analiza rozumiejąca - konkretyzacja obrazu, odczytanie, wydobywanie sensu, odkrywanie znaczeń, odbudowa kontekstu społecznego, kulturowego, historycznego.	1.1, 1.2, 1.3, 1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9, 2.1, 2.2, 2.3, 2.6, 2.7, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5		1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2	

		Przykładowe omówienie fotografii: Philippe Halsman - <i>Dali Atomicus</i> lub Stanisław Ignacy Witkiewicz - <i>Portret wielokrotny</i>				
TEATR						
21.	Różne formy we współczesnym teatrze.	- Wpływ Wielkiej Reformy na poszukiwania nowych form korespondujących z modernistyczną sztuką epoki. - Postulaty reteatralizacji, teatru umownego i poetyckiego teatru ogromnego. - Powstanie teatru nowoczesnego oraz teatrów awangardowych - kubistycznego i konstruktywistycznego, komedii dell'arte - Swoboda i wykorzystanie multimediiów w teatrze politycznym - Tendencja estetyczno-tematyczna teatru absurdu oraz założenie bezsłownej szkoły pantomimy. - Zatarcie granic między sceną a widownią - teatr kontrkultury oraz teatr ubogi i źródeł. - Trening aktorski w teatrze uciskanych i teatrze niewidzialnego, rozwój baletu. - Popularyzacja teatru medialnego	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9, 2.1, 2.3, 2.6, 2.7, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5,			

		-Teatr Telewizji i teatr radiowy.				
22.	Mowa słowa i ciała – język teatru ¹⁶	- Elementy sceniczne spektaklu: scenariusz, reżyseria, obsada, konstrukcja - Elementy wypowiedzi dzieła teatralnego: gra aktorów, warstwa tekstowa, gesty, mimika, choreografia, ruch sceniczny, czas scenowy, przestrzeń sceniczna, scenografia, rekwizyty, oprawa muzyczna (efekty dźwiękowe), efekty multimedialne. - Elementy pozakonstrukcyjne: tematyka spektaklu, adaptacja sceniczna (w porównaniu z wersją literacką dramatu). - Przykładowa analiza Tango Sławomira Mrożka, reż. Piotr Szulkin.	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9, 2.1, 2.2, 2.3, 2.6, 2.7, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5			
FILM						
23.	Kreacje współczesnego filmu.	- Film niemy przed I wojną i w okresie międzywojennym. - Główne nurty kina: niemiecki	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9,			

¹⁶ Zgodnie z podstawą programową uczeń: *analizuje film lub analizuje spektakl teatralny*. Nauczyciel może więc zrezygnować z analizy filmu na i więcej czasu poświęcić na spektakl lub odwrotnie.

		ekspresjonizm, <i>czarny film</i> kryminalny, włoski. • Szkoła angielska lat 20. XX wieku. • Dokument telewizyjny Neorealizm, francuska „nowa fala”, „polska szkoła filmowa”, • Kino moralnego niepokoju, „dogma”, postmodernizm. • Filmowy koniec wieku: rozwój „kina drogi”, filmu katastroficznego, przełom w gatunku sciene-fiction, popularność kina przygodowego. • Wielkie postacie kina: Antonioni, Bergman, Fellini, Godard, Tarkowski, Has, Polański.	2.1, 2.3, 2.6, 2.7, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5			
24.	Film od środka – sposób opisu dzieła filmowego fachowym językiem. ¹⁷	Elementy języka opisu • Forma - zorganizowany system oraz styl. • Kadr - np. mocne punkty kadru, kąty. widzenia kamery, symetria, asymetria. • Ujęcie - ustawienie kamery: ujęcie z punktu widzenia postaci, ruchy kamery, sposób kadrowania. • Plan filmowy - odległość kamery od filmowanego obiektu.	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9, 2.1, 2.2, 2.3, 2.6, 2.7, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5,			

¹⁷ Patrz wyżej.

		• Montaż – sposób łączenia ujęć. • Dźwięk - dialogi, efekty dźwiękowe, muzyka. • Muzyka – skomponowana na potrzeby filmu lub wykorzystująca utwory już istniejące. • Inscenizacja - aranżacja przedmiotów i ruchu postaci w obrębie kamery. • Światło – akcenty, atmosfera. • Scenografia - budowa świata przedstawionego w dziele. • Gra aktorska. cielesność, twarz, kostium. • Analiza wybranego dzieła filmowego, np. <i>Urząd Krzysztofa Kieślowskiego</i>				
NOWE PRAKTYKI I NOWE MEDIA W SZTUCE						
25.	Poszukiwanie innej estetyki sztuki - nowe formy praktyk twórczych.	• Estetyka najnowsza wobec wyzwań współczesności (postmodernizm, performatywność, multimedialność). • <i>Performance</i> - próba estetycznego ujęcia terminu • Estetyka życia codziennego, estetyka ekologiczna: Art Brut, sztuka naturalna. • Nowe pojęcia estetyki:	1.1, 1.2, 1.3, 1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9, 2.1, 2.3, 2.6, 2.7, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5,		1.1, 1.2, 2.2, 3.1, 3.2	

		antyestetyka, antysztuka, estetyka poza estetyką. • Problem brzydoty i antywartości estetycznych: Arte Povera, Body Art, sztuka feministyczna, polska sztuka krytyczna lat 90., akcyjniści wiedeńscy sztuka irreligijna.				
26.	Podbój czasu i przestrzeni – rola mediów.	• Pojęcie mediów z perspektywy kultury. • Obraz i dźwięk jako materiał przekazu telewizyjnego, np. talk-show, serial paradokumentalny. • Znaczenie radia jako nośnika informacji. • Społeczne i kulturowe aspekty reklamy. • Najnowsze przeobrażenia w języku mediów: komercjalizacja, moda, wpływ kultury masowej, dominacja rozrywki. • Tradycyjne media w nowym środowisku medialnym (liternet, dziennikarstwo internetowe, e – prasa, e-book). • Czasopisma, rozgłośnie radiowe i telewizyjne o zasięgu lokalnym oraz ich funkcje.	1.1, 1.2, 1.3, 1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9, 2.1, 2.3, 2.6, 2.7, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.7		1.1, 1.2, 2.2, 3.1, 3.2	

		Multimedialne muzea – wirtualne poszukiwanie świadectw kultury.				
27.	Interaktywny udział w kulturze– nowe media w sztuce i komunikacji.	- Spory o definicję „nowych mediów” (Villem Flusser a Piotr Zawojski) - Cechy nowych mediów - interaktywność, hipertekstowość, intermedialność, digitalność. - Nowe media jako swoisty język wypowiedzi artystycznej. - Kamera cyfrowa i komputer głównym medium nowych mediów. - Dyscypliny i formy wykorzystywane w nowych mediach: video-art, grafika cyfrowa, video-malarstwo, video-instalacje, projekcje. - Internet jako medium informacji i komunikacji – tworzenie i odbieranie informacji: strona www, e-mail, forum, post w serwisie społecznościowym, blog, booksprint. - Cechy języka internetowego - tworzenie informacji interaktywnej.	1.1, 1.2, 1.3, 1.5, 1.6, 1.7, 1.9, 2.1, 2.3, 2.6, 2.7, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.7		1.1, 1.2, 2.2, 3.1, 3.2	
28.	Sprawdzenie wiedzy i umiejętności – praca klasowa					

29.	W poszukiwaniu swojego miejsca w kulturze lokalnej. (Zajęcia o charakterze dyskusyjnym – praca w grupach podzielonych zgodnie z miejscem zamieszkania).	• Poszukiwanie cech wspólnych i odrębności kultury lokalnej z kulturą narodową. • Wskazanie znanych świadectw kultury o znaczeniu historycznym. • Przykłady znanych lokalnych instytucji kultury, miejsc działań kulturowych i praktyk z dziedziny kultury artystycznej. • Próba odnalezienia swojego miejsca w regionie i kulturze lokalnej (mieście, wsi, szkole, domu) - inicjatyw społecznych, kulturalnych, w których uczeń bierze udział. • Wskazanie własnej tożsamości lokalnej. • Przygotowanie wypowiedzi multimedialnej (np. blog, forum, strona www). • Określenie własnego udziału w przedsięwzięciach lokalnych i szkolnych.	1.2, 1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6, 3.7		1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2	
30.	Przykłady synkretyzmu pomiędzy realizacjami reprezentującymi różne dziedziny kultury współczesnej.	Poszukiwanie w wybranych wytworach kultury przykładów synkretyzmu: • Przykład zastosowania komiksu w muzyce popularnej (piosenka <i>Don't Answer Me</i> zespołu Alan Parsons Project).	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6, 1.7, 1.9, 2.1, 2.3, 2.6, 2.7, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6	1.2, 1.4, 1.7, 2.4, 3.1, 3.2, 3.4, 3.5	1.1, 1.2, 2.2, 3.1, 3.2	

		• Połączenie baletu, opery i nowych mediów (Siedem bram Jerozolimy Krzysztofa Pendereckiego z animacjami Tomasza Bagińskiego – materiał zaprezentowany w Cannes). • Realizacja filmu fabularnego na podstawie komiksu, np. Batman, Spiderman. • Filmowa adaptacja gry komputerowej, np. Diabło. • Happeningi jako element manifestacji i formy pracy z uczniem; flash mob. • Wykorzystanie technik komputerowych i nowych mediów podczas koncertów muzyki rozrywkowej, np. technik laserowych, projekcji video, animacji technicznych. • Adaptacja filmowa dzieła literackiego, np. Dom dusz według powieści Isabel Allende, Wojna polsko-ruska według powieści Doroty Masłowskiej.				
--	--	--	--	--	--	--

2. Proponowany wykaz twórców i/lub dzieł przydatnych do realizacji treści nauczania¹⁸.

a. Literatura:

- ekspresjonizm – *Matka Courage i jej dzieci* Berlota Brechta;
- futuryzm – *Manifest poezji futurystycznej* Filippa Tomassa Marinettiego, *But w butonierce* Bruna Jasieńskiego;
- formizm – *Sztuka i rzeczywistość* Mieczysława Szczuki;
- dadaizm i nadrealizm – *Pola magnetyczne* André Bretona i Philippe'a Soupaulta, *Alkohole* Guillaume Apollinaire;
- neoklasycyzm – *Kto to jest klasyk* Thomasa Stearnsa Eliota, *Sny o potędze* Leopolda Staffa;
- kreacjonizm – *Sklepy cynamonowe* Brunona Schulza, *Szewcy* Stanisława Ignacego Witkiewicza;
- psychologizm – *Sława i chwała* Jarosława Iwaszkiewicza, *Granica* Zofii Nałkowskiej;
- realizm magiczny - *Królestwo z tego świata* Aleja Carpentiera, *Dom duchów* Issabel Allende;
- literatura pacyfistyczna i antywojenna po I. wojnie światowej - *Na Zachodzie bez zmian* Ericha Marii Remarque'a, *Żółty krzyż* i *Pokolenie* Marka Świdry Andrzeja Struga;
- literatura okresu II. wojny i totalitaryzmu – *Rok 1984* Georga Orwella, *Opowiadania* Tadeusza Borowskiego, *Medaliony* Zofii Nałkowskiej, *Błaszany bębenek* Güntera Grassa;
- postmodernizm – *Imię Róży* Umberta Eco, *Tango* Sławomira Mrożka, *Ferdydurke* Witolda Gombrowicza, *Kartoteka* Tadeusz Różewicza;
- literatura zaangażowana – *Dżuma* Alberta Camusa, *Ludzie na moście* Wisławy Szymborskiej, *Siekierezada* Edwarda Stachury;

¹⁸ Wykaz ten jest tylko propozycją dzieł i twórców do wyboru przez nauczyciela według własnego uznania.

- literatura polska po roku 1989 - *Martwa natura z wężem* Zbigniewa Herberta, *Prawiek i inne czasy* Olgi Tokarczuk, *Matka odchodzi* Tadeusza Różewicza, *Heban* Ryszarda Kapuścińskiego;
- literatura XXI wieku - *Samotność w sieci* Janusza Leona Wiśniewskiego, *Wojna polsko-ruska pod flagą biało-czerwoną* i *Między nami dobrze jest* Doroty Masłowskiej, *Chamowo* Mirona Białoszewskiego, *Tutaj* Wisławy Szymborskiej.

b. Architektura:

- funkcjonalizm - Walter Gropius (Fabryka Fagus, Budynek Bauhausu w Dessau-Roßlau), Gerrit Rietveld (willa zaprojektowana dla Truus Schröder Schröder);
- styl międzynarodowy - Ludwig Mies van der Rohe (blok mieszkalny na osiedlu Weißenhof w Stuttgarcie i projekt urbanistyczny osiedla), Le Corbusier (*Miasto słońca* – teoretyczny projekt miasta idealnego, *Maison citrohan* w Weißenhof);
- brutalizm – Le Corbusier (Notre Dame du Haut), projekt dworca kolejowego w Katowicach, Galeria Sztuki Współczesnej "Bunkier Sztuki" w Krakowie;
- metabolizm – Kenzō Tange (Centrum Pokoju w Hiroshimie, Siedziba telewizji Fuji), Kishō Kurokawa (wieżowiec *Nagakin* w Tokio);
- architektura organiczna - Frank Lloyd Wright (Fallingwater - Dom nad wodospadem);
- historyzująca odmiana postmodernizmu – Philip Johnson (*AT&T Building* na Manhattanie - obecnie *Sony Building*);
- high-tech – Narodowe Centrum Sztuki i Kultury im. G. Pompidou w Paryżu (Renzo Piano i Richarda Rogersa), Norman Robert Foster (nowy stadion Wembley w Londynie), Nicholas Grimshaw (cieplarnia Eden Project w St Austell), Frank Lloyd Wright - Muzeum Guggenheima w Nowym Jorku;
- postmodernizm - Charles Moore i Perez Architects - Piazza d'Italia;
- dekonstruktywizm – Daniel Libeskind (Imperial War Museum North w Manchesterze), Frank Gehry (Muzeum Guggenheima w Bilbao), Złote Tarasy w Warszawie;
- neomodernizm – MVRDV: WoZoCo w Amsterdamie, Jacques Herzog (Stadion Olimpijski w Pekinie);

c. Plastyka:

- fowizm – Henri Matisse (*Portret Pani M., Taniec*), André Derain (*Most Charing Cross, Most Westminster*), Maurice Vlaminck (*Czerwone drzewa*);
- kubizm – Pablo Picasso (obrazy: *Panny z Avinionu, Kobieta z gitarą, Portret Kahnweilera, Guernica*, rzeźby: *Głowa byka, Koza*), Georges Braque (*Kompozycja z asem treflowym*);
- ekspresjonizm niemiecki – Emil Nolde (*Prorok, Maski*), Wasilij Kandinsky (*Akwarela abstrakcyjna, Błękitny jeździec*);
- futuryzm – Umberto Boccioni (obrazy: *Dynamizm cyklisty, Dziewczynka biegnąca po balkonie*, rzeźba *Jedyna forma ciągłości w przestrzeni*), Giacomo Balla (*Dynamizm psa na smyczy*), Gino Severini (*Pociąg pancerny*);
- abstrakcja geometryczna – neoplastycyzm: Piet Mondrian (*Kompozycja z żółtym, niebieskim i czerwonym, Broadway Boogie Woogie*); suprematyzm – Kazimierz Malewicz (*Czarny kwadrat na białym tle, Kompozycja suprematyczna z 1916 r.*), El Lissitzky (*Czerwonym klinem uderz w Białych*); konstruktywizm: Władimir Tatlin (*Pomnik III Międzynarodówki*); rzeźba abstrakcyjna: Constantin Brancusi (*Księżna X, Niekończąca się kolumna, Ptak*); rzeźba organiczna: Henri Moore (*Spoczywająca postać, Król i królowa*); rzeźba kreacyjna: Alexander Calder (*Mobile*);
- abstrakcja niegeometryczna (ekspresjonizm abstrakcyjny): informel – Willem de Kooning (*Kobieta V, Siedząca kobieta*), taszyzm – Jackson Pollock (*Zaczarowany las, Wilczyca, Rytm jesieni*), Tadeusz Kantor (*Informel, Kompozycja abstrakcyjna z 1963 roku*);
- color field painting – Mark Rothko (*Purpurowy, czarny, zielony na pomarańczowym -Nr13, Czarny i szary*);
- dadaizm – Marcel Duchamp (*L.H.O.O.Q., Fontanna, Koło rowerowe, Panna młoda rozebrana przez swoich kawalerów jednak, Dane są: 1. Wodospad; 2. Oświetlenie gazowe*), Man Ray (*Podarunek*);
- neofiguracja – Francis Bacon (*Trzy studia postaci na podstawie tematu Ukrzyżowania, Portret papieża Innocentego X według Diego Velázqueza*); rzeźba: Alberto Giacometti (*Idący człowiek*);

- pop-art – Richard Hamilton (*Co właściwie sprawia, że dzisiejsze mieszkania są tak odmienne, tak pociągające*), Andy Warhol (*Butelki Coca-Coli, Puszki zupy pomidorowej Campbell's, Ten Lizes, Marilyn Diptych*), Roy Lichtenstein (*Wham!, A teraz moi mali, za Francję, M – Maybe*), Jasper Johns (*Trzy flagi, Cel z czterema twarzami*), rzeźba: Robert Indiana (*LOVE*);
- hiperrealizm - Allen Jones (*Wieszak na kapelusze*), Duane Hanson (*Turyści, Stół*), Duane Hanson (*Kobieta z wózkiem na zakupy*);
- minimalizm, konceptualizm – Sol LeWitt (*Litografia bez tytułu, Projekt izometryczny # 13*), Joseph Kosuth (*Jedno i trzy krzesła*), Roman Opalka (*Opisanie świata 1965*);
- arte povera - Michelangelo Pistoletto (*Wenus wśród szmat*);
- transfiguracja – Maciej Szańkowski (*Leżąca*);
- nowy realizm - Cesar (*Wielki kciuk*), Claes Oldenburg (*Dwa Cheesburgery, Miękki sedes, Spinacz do suszenia bielizny*); Władysław Hasior (*Bolesna, Wyszywanie charakteru, pomnik Dzieciom Zamojszczyzny*);
- graffiti –Banksy (*Nagi mężczyzna zwisający z okna w Bristolu, Dziecko z bombą*);
- land art – Robert Smithson (*Spiral Jetty*)- Jacek Tylicki (*Papier akwarelowy. 4 dni na brzegu rzeki*), Dennis Oppenheim (*Urządzenie do wykorzeniania zła*), Christo (*Opakowany Reichstag*);
- sztuka polska - Leon Chwistek (*Szermierka*), Stanisław Ignacy Witkiewicz (*Portret Jadwigi Witkiewiczowej z 1925 roku, Portret Edwardy Szmuglarowskiej z 1930 r., Autoportret z 1938 r.*), Zbigniew Pronaszko (*Akt*), Eugeniusz Zak (*Pierrot*), Tytus Czyżewski (*Madonna z dzieciątkiem*), Jan Cybis (*Martwa natura z kwiatami*), Zygmunt Waliszewski (*Uczta renesansowa*), Tadeusz Makowski (*Szewc*), Władysław Skoczylas (*Zbójnicki*), Władysław Strzemiński (*Pejzaż morski, Kompozycja unistyczna*), Katarzyna Kobro (*Kompozycja przestrzenna*), Henryk Stażewski (*Relief nr 12*), Xawery Dunikowski (*Tchnienie, Kobiety brzemiennie*), Maria Jarema (*Filtry 13*), Władysław Strzemiński – (*Powidok światła. Kobieta w oknie*), Tadeusz Brzozowski – (*Pludry*), Andrzej Wróblewski – (*Ukrzesłowania, Rozstrzelanie surrealistyczne*), Zdzisław Beksiński (*Kompozycja bez tytułu z 1983 roku z katedrą z piszczelem*); rzeźba: Magdalena Abakanowicz (*Abakan czerwony*,

Aliteracje, Katharsia), Alina Szapocznikow (*Ekshumowany, Portret wielokrotny, Tumeurs*).

d. Nowe praktyki w sztuce:

- art-brut – Adolf Wölfli (*Irren-Anstalt Band-Hain*);
- happening, fluxus, environment – Allan Kaprow (*18 happeningów w 6 częściach*), Yves Klein (*Antropometrie*) John Cage (*Muzycyrk*), Tadeusz Kantor (*Umarła klasa*), Edward Kienholz (*Szpital stanowy*); Andres Serrano (*Piss Christ, Madonna z Dzieciątkiem II*)
- performance, body art, sztuka feministyczna – Vito Acconci (*Seedbed*), Carolee Schneemann (*Meat Joy, Fuses*), Gina Pane (*Akcja sentymalna*) Judy Chicago (*The Dinner Party*), Jerzy Bereś (*Msza Romantyczna, Msza Polityczna, Msza polska*), Zbigniew Warpechowski (*Kwadrans poetycki, Talerzowanie, Porozumienie*), Zofia Kulik (*Wspaniałość siebie*), Alicja Żebrowska (*Grzech Pierworodny, Czy możesz to wziąć do ręki?, Narodziny Barbie*), Katarzyna Kozyra (*Piramida zwierząt, Więzy krwi, Lekcja tańca, Olimpia, Łaźnia męska i żeńska*), Dorota Nieznalska (*Pasja*).

e. Muzyka

muzyka klasyczna:

- ekspresjonizm - Aleksander Skriabin (*Poemat symfoniczny Prometeusz, Symfonia IV-Poemat ekstazy*), Arnold Schönberg (*Pierrot Lunaire, Op. 21, Movements I-VII*);
- witalizm - Igor Strawiński (**Święto** wiosny, *Akt II, Scena V, Święty taniec wybranej*), Sergiusz Prokofiew (*I Koncert fortepianowy Des-dur, op. 10-witalistyczny*);
- dodekafonia - Arnold Schönberg (*Pięć utworów fortepianowych, Walc*); Alban Berg (*Koncert skrzypcowy Pamięci Anioła*); Anton Webern – (*Trzy religijne pieśni ludowe, op. 17*);
- neoklasycyzm – Igor Strawiński (*Symfonia psalmów. Część III: Alleluja; Pulcinella, cz. I Sinfonia*), Sergiusz Prokofiew (*Symfonia klasyczna D-dur z części III: Gawot*), Aram Chaczaturian (*Taniec z szablami z baletu Gajane*),

Grażyna Bacewicz (*Symfonia na orkiestrę smyczkową*), Witold Lutosławski (*Wariacje symfoniczne, I Symfonia*);

- serializm i punktualizm - Olivier Messiaen (*Mode de valeurs et d'intensités*), Pierre Boulez – (*Struktury I*), Karlheinz Stockhausen (*Kontra-Punkte na 10 instrumentów; Klavierstücke*);
- aleatoryzm – Pierre Boulez (*Sonata fortepianowa nr 3*), John Cage (*4'33"*), Witold Lutosławski (*Trzy poematy Henri Michaux -cz. środkowa - Wielka walka*);
- muzyka konkretna - Pierre Schaeffer (*Cinq études de bruits*), John Cage (*Music of Change*);
- muzyka spektralna - Gérard Grisey (*Vortex temporum, cz.1*);
- muzyka elektroniczna - Pierre Boulez (*...explosante-fixe...*), Karlheinz Stockhausen (*Gesang der Jünglinge - Śpiew młodzianków*), John Cage (*Landscape No. 5*);
- muzyka mikrotonowa - Valeri Brainin (*Fortepian z 29 dźwięków w oktawie*);
- polistylistyka - Alfred Schnittke (*Sonata wiolonczelowa Nr1*), Arvo Pärt – *Missa brevis* (części *Kyrie, Sanctus* lub *Agnus Dei*);
- minimalizm - Terry Riley – (*In C*); Philip Glass (*Cloudscape*), Steven Reich (*Clapping Music*);
- przełomowi artyści polscy: Grażyna Bacewicz (*Muzyka na smyczki, trąbki i perkusję*), Witold Lutosławski (*Gry weneckie*), Krzysztof Penderecki (*Tren ofiarom Hiroszimy na 52 instrumenty smyczkowe, Stabat Mater, Siedem bram Jerozolimy, Raj utracony*), Wojciech Kilar (*Oda Bela Bartok in memoriam na skrzypce, instrumenty blaszane i 2 zespoły perkusyjne, Krzesany*), Henryk Mikołaj Górecki (*Genesis: I. Element na trzy instrumenty smyczkowe, II. Śpiewy instrumentalne dla 15 wykonawców, III. Monodram na sopran, perkusję i 6 kontrabasów*), Paweł Mykietyn *Eine kleine Herbstmusik; 3 for 13; Sonety Szekspira*).

muzyka rozrywkowa:

- muzyka popularna (Gloria Gaynor, Earth Wind and Fire, ABBA, Boney M., Modern Talking, M. Jackson, Madonna, Britney Spears, Lady Gaga);

- jazz (Louis Armstrong - jazz tradycyjny, Edward Kennedy Ellington i Benny Goodman - swing-jazz, Miles Davis - cool jazz, Ornette Coleman - free jazz , Krzysztof Trzcinski (Komeda), jazz w Polsce: Włodzimierz Nahorny, Zbigniew Namysłowski, Jan Ptaszyn-Wróblewski, Tomasz Stańko, Maciej Urbaniak, Urszula Dudziak, Krzesimir Dębski;
- soul (Ray Charles, Sam Cooke, James Brown, Aneta Franklin, Roberta Flack);
- blues (B. B. King, Big Bill Broonzy, Muddy Waters, Buddy Guy, Eric Clapton, Jeff Beck, Albert Collins, Robert Cray);
- reggae (Bob Marley, The Wailers, The Pioneers, Daab, Israel) ;
- rock (Elvis Presley, The Beatles, The Rolling Stones, Breakout, The Kinks, Queen, Procol Harum, Dire Straits, U2, Police, Radiohead, Maanam, Republika) ;
- blues-rock (J. Hendrix, J. Joplin, Cream, Dżem);
- psychedelic music (acid-rock) (Jefferson Airplane);
- hard-rock (Led Zeppelin, Deep Purple, Black Sabbath);
- art-rock (Pink Floyd, Genesis, Yes, King Crimson, Mike Oldfield, Czesław Niemen, SBB, Exodus) ;
- glam-rock (Suzie Quattro, Slade, T. Rex);
- heavy metal-rock (Judas Priest, Metallica, AC/DC, Iron Maiden, Turbo, Behemoth);
- punk-rock (Ramones, Sex Pistols, Armia, Dezerter);
- rap (Ice T, Snoop Doggy Dog, Public Enemy, Cypress Hill, Eminem);
- elektroniczna muzyka rozrywkowa (Ash Ra Temple, Tangerine Dream, Klaus Schulze, Jean Michel Jarre, Rainer Bloss, Pete Namlook, Marek Biliński).

f. Teatr (przełomowe inscenizacje)

- Wsiewołod Meyerhold (*Misterium buffo* do tekstu Władimira Majakowskiego w scenografii Kazimierza Malewicza);
- Nikołaj Jewrieinow (*Zdobycie Pałacu Zimowego*, 1920);
- Aleksandr Tairow (*Fedra*, 1921; *Burza*, 1924);

- Jewgienij Wachtangow (komedia dell'arte *Księżniczka Turandot*, 1922);
- Leopold Jessner (*Wilhelm Tell*, 1919);
- Eugène Ionesco (*Łysa śpiewaczka*, 1950; *Nosorożec*, 1959);
- Samuel Beckett (*Czekając na Godota*, 1952; *Końcówka*, 1957);
- Jean Vilar (*Cyd*, 1951);
- Jurij Lubimow (*Życie Galileusza*, 1965; *Hamlet*, 1971);
- The Living Theatre (*Paradise Now!* 1968);
- The Performance Group (musical *Hair* 1979);
- teatr ubogi (*Akropolis*, 1962; *Książę niezłomny*, 1965);
- The Wooster Group, (*Route 1 L.S.D.*, 1983; *The Fish Story*, 1994);
- zespół Cricot 2 Tadeusza Kantora (*Umarła klasa*, 1975; *Wielopole*, *Wielopole...*, 1980; *Nigdy tu już nie powrócę*, 1988).

g. Fotografia:

- fotoreportaż czasów wojny (Robert Capa);
- fotoreportaż powojenny (Dawid Duncan);
- fotografia piktorialna (Clarence Hudson White);
- fotoreportaż humanistyczny (Henri Cartier-Bresson, Robert Doisneau, Gordon Parks, Edward Steichen);
- fotografia reklamowa (Richard Avedon, Helmut Newton, Irving Penn, Jean-Loup Sieff, Oliviero Toscani);

Polska:

- nurt awangardowy od II połowy lat 50-tych do 1981 (Zdzisław Beksiński, Bronisław Schlabs, Andrzej Pawłowski);
- Grupa Zero 61 (Józef Robakowski, Andrzej Różycki, Antoni Mikołajczyk, Wojciech Bruszewski);
- Grupa Łódź Kaliska (Marek Janiak, Andrzej Kwietniewski, Adam Rzepecki, Andrzej Świetlik i Makary - Andrzej Wielogórski);
- fotoreportaż od lat 50. do 1981 (Marek Holzman, Eustachy Kossakowski, Krzysztof Gierałowski, Zofia Rydet);

- lata 80. - stan wojenny i lata 90. (Erazm Ciołek, Anna Beata Bohdziewicz, Bogdan Konopka, Wojciech Zawadzki Janusz Leśniak, Zofia Kulik, Marek Gardulski, Wojciech Prażmowski).

h. Ważne filmy w historii kina:

- *Podróż na księżyc*, reż. Georges Méliès;
- *Napad na ekspres*, reż. Edwin Porter;
- *Narodziny narodu* reż. Dawid Wark Griffith;
- *Pancernik Potiomkin*, reż. Sergey Eisenstein;
- *Metropolis*, reż. Fritz Lang;
- *Śpiewak jazzbandu*, reż. Alan Crosland;
- *Przeminęło z wiatrem*, reż. Victor Fleming;
- *Obywatel Kane*, reż. i gł. rola Orson Welles;
- *Casablanca*, reż. Michael Curtiz;
- *Gilda*, reż. Charles Vidor;
- *Tramwaj zwany pożądaniem*, reż. Elia Kazan;
- *Deszczowa piosenka* reż. Stanley Donen, Gene Kelly;
- *Na wschód od Edenu*, reż. Elia Kazan;
- *Ben-Hur*, reż. William Wyler;
- *Odyseja kosmiczna* reż. Stanley Kubrick;
- *Ojciec chrzestny*, reż. Francis Ford Coppola;
- *Jesus Christ Superstar*, Andrew Lloyd Webber, libretto: Tim Rice;
- *Szczerki* reż. Steven Spielberg;
- *Lot nad kukułczym gniazdem* reż. Miloš Forman;
- *Monty Python i Święty Graal*, reż. Terry Jones i Terry Gilliam;
- *Gwiezdne wojny, część IV: Nowa nadzieja*, reż. George Lucas;
- *Czas apokalipsy* reż. Francis Ford Coppola;
- *Kolor purpury*, reż. Steven Spielberg;
- *Brazil*, reż. Terry Gilliam;
- *Titanic*, reż. James Cameron;
- *Avatar*, reż. James Cameron;

filmy polskie:

- *Ostatni etap*, reż. Wanda Jakubowska;
- *Kanał*, reż. Andrzej Wajda;
- *Nóż w wodzie*, reż. Roman Polański;
- *Rejs*, reż. Marek Piwowski;
- *Potop*, reż. Jerzy Hoffman;
- *Ziemia obiecana*, reż. Andrzej Wajda;
- *Noce i Dnie*, reż. Jerzy Antczak;
- *Panny z Wilka*, reż. Andrzej Wajda;
- *Człowiek z żelaza*, reż. Andrzej Wajda;
- *Przesłuchanie*, reż. Ryszard Bugajski;
- *Katyń*, reż. Andrzej Wajda;
- *Wojna polsko-ruska*, reż. Xawery Żuławski
- *W ciemności*, reż. Agnieszka Holland.

i. Media w sztuce:

- programy telewizyjne typu talk-show - Tele-Echo – pierwszy talk-show w Polsce, Rozmowy w toku, Kuba Wojewódzki);
- seriale paradokumentalne - Dlaczego ja?, Trudne sprawy, Pamiętnik z wakacji.
- audycje radiowe: reportaż (Popołudnie z Jedynką, Magazyn Reporterów), magazyn kulturalny (W stronę sztuki, Jest taki obraz), serwis informacyjny (Słoneczne Dzień Dobry Bardzo, Sportowy Finał Tygodnia, Radio kierowców, The News),
- reklama: plakat, afisz informacyjny, poster (plakat naukowy), billboard, spot reklamowy, reklama internetowa, spam reklamowy; przykłady reklamy: pierwsza polska reklama telewizyjna <http://www.youtube.com/watch?v=XJMC6E8Xcpo>, plakat *NIE!* (Muzeum Narodowe w Wilanowie), Tadeusz Gronowski - plakat reklamowy wyrobów E. Wedla z 1927 r., Tadeusz Trepcowski - plakat do filmu *Ostatni etap* z 1948, George Segal – Plakat filmowy *Cinema* z 1963, Jan Młodożeniec - plakat kabaretu Pod Egidą z 1973, Tomasz Sarnecki - Wybory parlamentarne (częściowo wolne), 4 VI 1989;

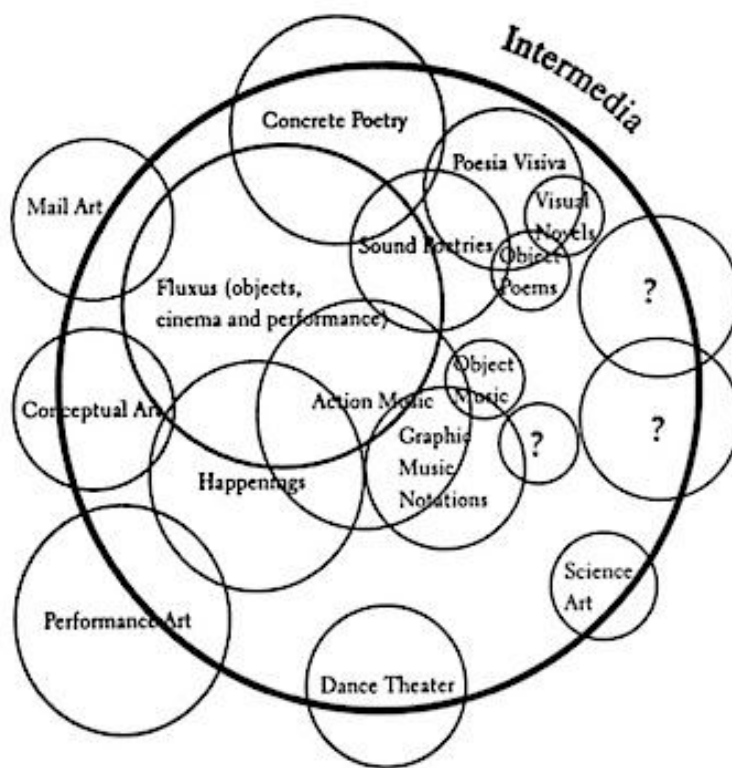
- e-prasa: np.

- Networld <http://www.egazety.pl/idg/e-wydanie-networld.html>,
- Film <http://www.egazety.pl/point-group/e-wydanie-film.html>,
- Kontynenty <http://www.egazety.pl/agora/e-wydanie-kontynenty.html>,
- Smart <http://www.egazety.pl/agora/e-wydanie-smart.html>,
- Wysokie Obcasy Extra <http://www.egazety.pl/agora/e-wydanie-wysokie-obcasy-extra.html>;

- j. **Sztuka nowych mediów:** schemat Dicka Higginsa obrazujący szeroki zasięg intermedii¹⁹, umożliwiający wskazać powiązanie kierunków w sztukach plastycznych, muzyce z nowymi mediami.

Intermedia Chart
Dick Higgins

Molvena Italy
19 January, 1995

¹⁹ pobrano z : <http://rewizje.wordpress.com/tag/higgins/>

IV. SPOSOBY OSIĄGANIA CELÓW

1. Rozpoznanie i indywidualne potrzeby ucznia.

Proces osiągania celów i realizacja treści kształcenia powinny uwzględniać indywidualne predyspozycje i zdolności uczniów, ich osobowości, poglądy, style uczenia się a także ich dysfunkcje i luki w posiadanej wiedzy. Aby dokonać rozpoznania, nauczyciel może dokonać analizy wyników testów gimnazjalnych, zapoznać się z opiniami i orzeczeniami, przeprowadzić test diagnostyczny. Dzięki temu będzie mógł określić **indywidualne potrzeby uczniów**²⁰, ich potencjał, trudności i zainteresowania każdego z nich, co przyczyni się do stworzenia każdemu dziecku równych szans na uzyskanie sukcesów, a tym samym zwiększenia efektywności pracy szkoły.

Aby to było możliwe, warto, by nauczyciel starał się uzyskać odpowiedzi na następujące pytania:

- *Na jakich etapach rozwoju w poszczególnych sferach życia znajduje się dziecko?*
- *Jakie są jego możliwości i deficyty w obszarze motoryki, funkcjonowania zmysłów, komunikowania się, samodzielności, funkcjonowania emocjonalno-społecznego, umiejętności szkolnych i funkcjonowania poznawczego?*
- *W jaki sposób mocne strony i deficyty mogą się przekładać na funkcjonowanie dziecka w szkole?*
- *W jaki sposób można wykorzystać potencjał dziecka do wspomagania jego rozwoju?*
- *W jaki sposób sytuacje edukacyjne i codzienne funkcjonowanie ucznia w szkole można wykorzystywać do efektywnego wspierania jego rozwoju?*²¹

Określeniu potrzeb ucznia będzie służyło poznanie jego mocnych i słabych stron. Na tej podstawie łatwiej będzie mu dostosować metody i formy pracy. Podczas szukania odpowiedzi na pytania postawione powyżej należy zapoznać się z cechami różnych **typów sensorycznych**²²:

²⁰ Rozporządzenie MEN z 17 listopada 2010 r.

²¹ Ibidem: ORE, Poradnik Specjalne potrzeby edukacyjne dzieci i młodzieży

²² Na podstawie: http://www.praktyki.swsz.pl/pliki/pobierz/zalaczniki_13375924875612.pdf

- **wzrokowiec:** lubi wykresy, tabele, teksty zorganizowane, obraz, pamięta twarze, uczy się poprzez obserwację, formułuje myśli w postaci obrazów, preferuje sztuki wizualne; podczas lekcji wiedzy o kulturze wskazane jest więc stosowanie dla tego typu uczniów materiałów wizualnych, foliogramów, slajdów, tabel, sporządzanie map pamięci, częste zmienianie form pracy, stosowanie różnych pomocy naukowych;
- **kinestetyk:** lubi się uczyć poprzez wykonywanie i bezpośrednie zaangażowanie; gestykuluje, pamięta to, co sam wykonał, nie lubi czytać; zaleca się stosowanie mimiki, demonstrowanie pojęć za pomocą gestów i ruchów, przeprowadzanie ćwiczeń polegających na projektowaniu i konstruowaniu. Sprawdzi się w lekcjach w terenie, pracach domowych wymagających poszukiwania, a więc powinien uzyskać spodziewane efekty w przygotowaniu projektu na temat swojego miejsca w kulturze lokalnej.
- **słuchowiec:** lubi słuchać, słuchać innych lub siebie, dialog i rozmowy, zapamiętuje poprzez głośne powtarzanie materiału, myśli w słowach i dźwiękach, woli muzykę niż sztuki wizualne; zaleca się prowadzenie dyskusji w parach i grupowych, grupowe przeprowadzanie powtórek, organizowanie mini debat, prowadzenie zajęć z materiałami audio, traktowanie muzyki również jako źródła relaksu, pobudzenia, wizualizacji oraz pomocy w powtórce materiału. Zajęcia z muzyki lub inne wzbogacone o materiały dźwiękowe stworzą na pewno możliwości do aktywności ucznia.

Indywidualizując pracę nauczyciel powinien uwzględniać również różne rodzaje inteligencji. Howard Gardner wyróżnił 8 typów inteligencji. Według tego podziału uczeń posiadający dobrze rozwiniętą inteligencję **lingwistyczną** będzie:

- uczyć się, słuchając, pisząc, czytając i dyskutując;
- nadawać znaczenie słowu pisanemu i mówionemu w toku przekonywania, przekazywania informacji, tworzenia pojęć;
- z zapałem rozwijać własne zastosowania i sposoby rozumienia języka;
- lepiej od innych posługiwać się słowem mówionym i pisanym;
- uważniej niż inni słuchać;

Uczeń posiadający dobrze rozwiniętą inteligencję **matematyczno-logiczną** będzie:

- przejawiać zdolności do rozumienia i operowania abstrakcyjnymi symbolami;
- posługiwać się pojęciami czasu, miejsca, ilości, liczby oraz dostrzegać związki przyczynowo – skutkowe;
- dostrzegać wewnętrzną strukturę różnych złożoności;
- wykazywać uzdolnienia matematyczne (formułowanie wniosków, gromadzenie dowodów, wysuwanie hipotez);
- poszukiwać harmonii i porządku w swoim otoczeniu.

Uczeń posiadający dobrze rozwiniętą inteligencję **wizualno–przestrzenną** będzie:

- łatwo wyobrażał sobie pożądane sceny;
- przejawiał zdolności do konstruowania oraz wymyślania sytuacji przestrzennych;
- uczył się przez obserwowanie i konstruowanie map pamięci;
- posiadał talent do interpretowania i sporządzania wykresów, map i innych pomocy wizualnych.

Uczeń posiadający dobrze rozwiniętą inteligencję **fizyczno-kinestetyczną** będzie:

- odbierał wrażenia poprzez dotyk, ruch i kontakt fizyczny;
- uczył się w trakcie działań praktycznych;
- kręcenia filmów kamerą video, kolekcjonowania różnych przedmiotów;
- wykazywał poczucie czasu, równowagę, zręczność;
- demonstrował kreatywność poprzez ekspresję;
- rzadko pozostawał w bezruchu.

Uczeń posiadający dobrze rozwiniętą inteligencję **muzyczną** będzie:

- rozróżniał układy dźwięków i czerpał przyjemność z eksperymentowania z nimi;
- odczuwał zmiany brzmienia poszczególnych dźwięków i będzie zdolny wyodrębnić grę poszczególnych instrumentów;
- reagował na zmiany w muzyce zmianą własnego nastroju;
- wykazywał zainteresowanie i zdolności do gry na jakimś instrumencie;
- posiadał wyczucie rytmu i reagował na muzykę tańcem, grą aktorską lub komponowaniem tekstów;
- interesował się wszystkim, co dotyczy muzyki, poszukując własnych form i preferencji.

Uczeń posiadający dobrze rozwiniętą inteligencję **interpersonalną** będzie:

- postrzegał świat z różnych punktów widzenia;
- nawiązywał, kształtował i utrzymywał kontakty społeczne z innymi ludźmi;
- poznawał i rozumiał myśli, uczucia, poglądy i zachowania innych ludzi;
- pracował w zespole i pozytywnie wpływał na jego dynamikę;
- efektywnie komunikował się werbalnie i pozawerbalnie;
- słuchał, poznawał i reagował na poglądy innych;
- wywierał wpływ na inne osoby.

Uczeń posiadający dobrze rozwiniętą inteligencję **intrapersonalną** będzie:

- podejmował próby poszukiwania odpowiedzi na pytania filozoficzne;
- miał dokładny obraz samego siebie;
- konsekwentny w stosowaniu i w życiu zgodnie z własnymi zasadami i przekonaniami;
- doceniać rozwój i wzrost wewnętrzny;
- posiadać wysoką automotywację;
- czerpać przyjemność z czasu poświęconego na refleksję;
- chętnie korzystać z czasopism i dzienników.

Uczeń posiadający dobrze rozwiniętą inteligencję **przyrodniczą** będzie:

- szybciej przyswajać wiedzę powiązaną ze zjawiskami występującymi w naturze;
- rozpoznawać zjawiska kulturowe;
- rozumieć świat przez pryzmat swojego otoczenia;
- chętniej pracować na powietrzu, na wycieczkach pieszych.

O dostosowywaniu procesu nauczania do potrzeb i możliwości uczniów decydować będzie nie tylko typ osobowości czy rodzaj inteligencji. Specjalnymi potrzebami edukacyjnymi objęci będą również uczniowie sprawiający problemy wychowawczo-dydaktyczne oraz uczniowie słabi i zdolni.

Pracę z **ucznem, który sprawia problemy wychowawczo-dydaktyczne** należy rozpocząć od odszukania przyczyny zachowania ucznia. Wśród najczęściej spotykanych pojawiają się: nadpobudliwość, dysleksja, niższy poziom intelektualny, nieumiejętność pracy w grupie, problemy osobowościowe, nietypowa sytuacja rodzinna,

ale również wybitne uzdolnienia. Aby zapobiec problemom wychowawczo-dydaktycznym, cele i wymagania edukacyjne powinny być określone w sposób zrozumiały i zwięzły, zadania wykonywane w sposób ciągły, przy zastosowaniu różnych technik i metod – należy przy tym przestrzegać wszystkich ustalonych reguł. Podczas pracy powinno się stosować polecenia krótkie, odnoszące się tylko do tego, co uczeń powinien wykonać a nie do tego, czego robić nie ma. Uczniów **motywuje do pracy** wskazywanie ich mocnych stron, pasji, zainteresowań. Warto nagradzać pochwałą lub plusem nawet najmniejsze osiągnięcia, co zachęci ich do działania. Bardzo ważne jest zachowanie nauczyciela – odpowiednia gestykulacja, mimika, kontakt wzrokowy, nieokazywanie złych emocji. Nie należy zapominać o relacjach opartych na atmosferze współpracy i wzajemnego szacunku, kompromisie, spokoju, negocjacji czy dyskusji. Istotną rolę pełni również współpraca z wychowawcą i rodzicami.

Uczeń słaby to uczeń, który mimo wkładanego wysiłku ma w szkole niepowodzenia. Przyczynami niepowodzeń w nauce mogą być: zły stan zdrowia, brak zdolności i umiejętności, brak aktywności, niski poziom samodzielności, brak zainteresowań itp. Na niepowodzenia szkolne wpływa również słaby rozwój psychofizyczny ucznia, wynikający z chorób, urazów i wypadków, zdarzeń losowych, obniżonej sprawności intelektualnej, zaburzeń w funkcjonowaniu społecznym. Wśród czynników społecznych i rodzinnych, które mogą wpłynąć na niepowodzenia w szkole znajdują się: sytuacja materialna, duża liczebność rodziny, nawet obowiązków domowych, warunki bytowe, patologie rodzinne, dojazd do szkoły, wpływ rówieśników. U ucznia dotkniętego powyższymi czynnikami mogą wystąpić trudności w rozumieniu i przyswajaniu materiału, brak zainteresowań, bierność i rezygnacja, słabej aktywności myślowa, nieumiejętnością pokonywania trudności intelektualnych. Zadaniem nauczyciela jest podjęcie odpowiednich działań zmierzających do zindywidualizowania procesu nauczania i dostosowanie wymagań do możliwości ucznia słabego. Pokonaniu trudności ucznia służą zajęcia dodatkowe, konsultacje, ćwiczenia zadawane do domu. Podczas lekcji uczeń powinien zajmować miejsce jak najbliżej nauczyciela w celu nadzoru i, w razie potrzeby, pomocy. Zadania powinny posiadać szczegółową instrukcję, polecenia określać precyzyjnie a ćwiczenia angażować, w miarę możliwości, wszystkie kanały percepcji. Podczas korzystania z programów komputerowych dokonać należy wyboru takiego programu, z którym uczeń będzie mógł pracować samodzielnie. Na portalu edukacyjnym **Scholaris** można wyszukać zadania, które nie będą sprawiać

uczniom większej trudności wyboru, np. zadania oparte na dopasowaniu, uzupełnieniu. Podczas lekcji dotyczących analizy dzieła wybierać obrazy o jasnej kompozycji, wyrazistej kolorystyce, budowie o prostej konstrukcji i planie oraz nieprzeładowanej dekoracji. Należy urozmaicać metody pracy i korzystać z metody projektu, aby dać uczniowi szansę wykazania się umiejętnościami z innych dziedzin. Doskonałym rozwiązaniem jest pomoc koleżeńska, która uczy pracy grupowej i przynosi często zaskakujące efekty. Ważne jest, aby we wszystkich działaniach uczeń otrzymywał informację zwrotną, miał poczucie bezpieczeństwa i wsparcia. W przypadku orzeczenia i opinii konieczne jest dostosowanie wymagań i sposobów nauczania do zaleceń poradni psychologiczno-pedagogicznej.

Podstawową cechą **uczniów zdolnych**²³ jest wyjątkowo sprawne funkcjonowanie w sferze poznawczej. Praca z uczniem zdolnym to głównie stymulowanie zdolności i umiejętności za pomocą odpowiednich technik i metod, które służą kreatywnemu rozwiązywaniu problemu. Należy zapoznać się ze środowiskiem a zwłaszcza z rodzicami, ich oczekiwaniami oraz z potrzebami i oczekiwaniami samego ucznia, a nawet wspólnie ustalić plan działania. Dopiero w następnej kolejności przystąpić można do doboru metod, uwzględniając ich skuteczność w stymulacji zdolnościami ucznia. W pracy z uczniem zdolnym szczególną uwagę należy zwrócić na to, aby podczas zwiększania wymagań i rozszerzania treści nie przekroczyć możliwości ucznia. Do nauczyciela należeć będzie wskazywanie atrakcyjnych źródeł wiedzy oraz wprowadzenie do lekcji inspirujących elementów materiału, wykorzystanie wiadomości w pracy pozalekcyjnej pomocy multimedialnych, animacji, audycji radiowych, programów telewizyjnych, literatury fachowej, czasopism oraz portali internetowych i wirtualnych muzeów. Podczas lekcji powinno uczniowi przydzielać się dodatkowe zadania i ćwiczenia o zwiększonym stopniu trudności oraz zadania dodatkowe. Ciekawą formą może być współudział ucznia w prowadzeniu zajęć edukacyjnych, w poszukiwaniu, organizacji i przygotowaniu materiałów oraz pełnienie roli asystenta lub lidera. Również pozytywne efekty może przynieść zapoznanie ucznia z zasadami działania platformy edukacyjnej **Scholaris**, gdzie mógłby on nie tylko

²³ Dodatkowe informacje na temat uczniów zdolnych i pracy z nimi można pobrać ze strony **ORE** z poniższych linków: [Zdolni w szkole, czyli o zagrożeniach i możliwościach rozwojowych uczniów zdolnych](#). [Poradnik dla nauczycieli i wychowawców](#) oraz [Jak pracować ze zdolnymi?](#) [Poradnik dla nauczycieli i rodziców](#)

korzystać z materiałów przygotowanych przez nauczyciela, ale sam tworzyć pomoce, rozwijać umiejętności oraz organizować swój indywidualny sposób selekcjonowania wiedzy, prezentacji swoich dokonań. Ważne jest, by nawiązując do indywidualnych predyspozycji ucznia, umożliwić mu pełny rozwój zdolności. W pracy z uczniem zdolnym należy stosować różne metody nauczania, łącząc je, urozmaicając i wprowadzając coraz to nowsze rozwiązania. Formą szczególnie angażującą jest **metoda projektu**, która łączy teorię i praktykę, angażuje w komunikację pomiędzy uczniem a wytworami kultury oraz uczy podejmowania decyzji. Dodatkowym sposobem konfrontacji swoich umiejętności może być dla ucznia udział w konkursach. Pracując z uczniem zdolnym, nauczyciel musi pamiętać, by wszystkie podejmowane działania miały charakter pozytywnej motywacji uczenia się, niezmierzający do tzw. wyścigu umiejętności. Aby uniknąć skutków wyścigu umiejętności Martin V. Covington²⁴ proponuje metodę, która stwarza równe szanse wszystkim uczniom w doskonaleniu swoich zdolności i wymienia jej 5 etapów:

- etap 1: zapewnienie równego dostępu do nagród,
- etap 2: nagradzanie osiągnięć i umiejętności,
- etap 3: docenianie wielu różnych umiejętności,
- etap 4: oferowanie alternatywnych motywacji,
- etap 5: proponowanie zadań angażujących uczestników.

2. Formy pracy z uczniem

a. Praca indywidualna

Podczas pracy indywidualnej uczeń wie, jakiej partii materiału i w jakim czasie się nauczy. Forma ta służy głównie utrwalaniu zagadnień przeprowadzonych podczas lekcji a nie poszukiwaniu wiedzy. Można ją stosować podczas zadań różnicujących poziom umiejętności uczniów, dzieląc zadania na trudniejsze dla uczniów zdolnych a łatwiejsze dla uczniów słabych. Najczęściej pojawia się na lekcjach przeznaczonych na opanowanie nowego materiału, podczas wykonywania zadań samodzielnych, na zajęciach kontrolnych oraz w pracach domowych. **Zaletą** tej formy jest możliwość

²⁴ M. V. Covington, Teel K. Manheim, Motywacja do nauki, Gdańskie Wyd. Psychologiczne Gdańsk 2004

indywidualizacji treści, kontrola tempa uczenia się oraz możliwość kontroli przebiegu pracy ucznia i jej efektów. **Celem** pracy indywidualnej jest kształtowanie u uczniów samodzielnego rozwiązywania problemów.

a. Praca w grupach

Podczas pracy w grupach uczniowie mogą uzyskiwać informacje od siebie nawzajem, wymieniać się wiadomościami i spostrzeżeniami. Forma ta sprzyja pomocy **uczniom słabszym**, pozwala przełamać trudności pracy indywidualnej. Należy zwrócić uwagę na dyscyplinę i kontrolować grupy, by nie trwały czasu przeznaczonego na zajęcia a okres pracy grupowej nie może być zbyt długi. Praca w grupach uczy odpowiedzialności, wspomaga tworzenie więzi między uczniami i partnerstwa

b. Praca z całym zespołem klasowym

Podczas korzystania z tej formy wszyscy uczniowie pracują równocześnie. Nauczyciel może dokonać prezentacji przygotowanego materiału, przekazuje treści. **Ważne** jest zaangażowanie wszystkich uczniów poprzez np. zadawanie pytań, uzupełnianie przez uczniów w przypadku nawiązania do treści powracających, wyciąganie wniosków.

3. Metody pracy

Od wyboru i zastosowania metody pracy zależy zdolność zapamiętywania uczniów. Aby zrealizować zamierzone cele i treści przedmiotu nie należy ograniczać się do stosowania jednej metody – zamierzony efekt nauczyciel osiągnie stosując kilka metod, łącząc je w zależności od możliwości i zapotrzebowania ucznia. **Metody tradycyjne**, takie jak **wykład informacyjny, opis, opowiadanie, prelekcja i pogadanka** stanowić powinny tylko uzupełnienie i należy je łączyć z metodami aktywizującymi. Zastosowanie **aktywizujących metod nauczania** zapewni uczniom poczucie, że są autorami lub współautorami lekcji, zostaną zmotywowani do działania i możliwości rozwijania twórczego myślenia, kreatywności, integracji wiedzy różnych przedmiotów. **Stosowanie metod aktywizujących** kształtuje umiejętności współpracy i komunikacji w grupie, organizowania pracy własnej i innych. Rozbudzają one również zainteresowania, uczniom dają możliwość uczestniczenia w procesie dydaktycznym, ułatwiają przyswajanie wiedzy, wspomagają dążenie do sukcesu. Przygotowanie zajęć

z wykorzystaniem metod aktywizujących wymaga przemyślenia i zaplanowania, dyscypliny czasowej, sposobu przekazania problematyki. W przygotowaniu efektywnych zajęć ważne jest staranne rozplanowanie czasu. Poniżej przedstawiłem **propozycje metod aktywizujących** przydatnych w nauczaniu wiedzy o kulturze. Nie jest to wykaz wyczerpujący – każdy nauczyciel powinien korzystać z takich metod, które sprawdzą się i przyniosą efekty w danym zespole.

a. Metoda przypadków

Metoda przypadków polega na zapoznaniu się z wydarzeniem rzeczywistym, a następnie na pozyskaniu dodatkowych informacji, które zostaną poddane analizie i wyborze rozwiązań. Jest więc metodą badania i interpretacji określonych zdarzeń, ich przyczyn. Dotyczy wieloaspektowego rozumienia badanego problemu, „uczenia się na błędach” – dyskusowania i wyboru właściwych rozwiązań. Metoda przypadku może być wykorzystywana podczas zajęć ze sztuki współczesnej - uczy wieloaspektowego widzenia problemu i stosowania różnych rozwiązań. Prowadzi też do porównania poglądów, uczy poszanowania zdania innych.

b. Metoda projektu

Metoda projektu jest czasochłonna i wymaga zaangażowania ze strony uczniów i nauczyciela. Składa się z kilku etapów: przygotowania i planowania pracy, zbierania materiałów i opracowywania, prezentacji projektu na zajęciach szkolnych. Uczniowie mogą pracować nad krótkimi projektami na temat, np. twórczości artysty, prezentacji kierunku, motywu występującego w różnych dziedzinach twórczych itp. Metoda ta **rozwija samodzielną i aktywną pracę** uczniów, **pozwala na zastosowanie multimediiów** (prezentacja w programie Power Point, montaż filmowy, pokaz slajdów, utworzenie klasowego bloga o kulturze lokalnej lub forum dyskusyjnego i in.).

c. Portfolio

Portfolio, czyliteczka polega na zbieraniu przez ucznia materiałów na określony temat i gromadzeniu ich w teczce. Na portfolio składa się kilka etapów: wstępny (określenie zasad, czasu pracy i rodzaju gromadzonych materiałów, ustalenie kryteriów oceniania), zasadniczy (poszukiwanie, gromadzenie i porządkowanie materiałów i ich porządkowanie w teczce), końcowy (prezentacja efektów pracy i ich ocena). Tworząc teczkę uczniowie mają możliwość korzystania z wszelkich dostępnych zasobów: literatury, filmu, czasopism, Internetu. Pozyskiwanie materiałów może odbywać się

grupowo, ale tworzenie teczek uczniów realizuje indywidualnie. Portfolio najbardziej sprawdza się podczas pracy z uczniem zdolnym w przygotowaniu, np. do konkursu, matury lub olimpiady. Metoda ta daje możliwość **poszerzania i systematyzowania wiedzy**, sprawdza dojrzałość ucznia do samodzielnej pracy, a jednocześnie stawia wysoką poprzeczkę wymagając systematyczności i kreatywności. Odmianą tradycyjnego portfolio w postaci teczek jest **e-portfolio**, w którym dokonania można dokumentować na portalach udostępnionych przez szkołę, portalach społecznościach, edukacyjnych itp. Metoda ta sprawdza się w przypadku małej ilości godzin, czyli podczas nauczania wiedzy o kulturze, gdyż uczeń ma możliwość uzupełniania i poszerzania wiadomości poza lekcjami.

d. Myślenie obrazami

Myślenie obrazami jest metodą, która polega na przygotowaniu reprodukcji, slajdów i innych materiałów wizualnych, instruktażu, pytań dla uczniów o treści zawarte w pokazywanym obrazie, detale i konteksty. Uczniowie poszukują różnych odpowiedzi, rozwiązań i prezentują swoje spostrzeżenia. Metoda myślenia obrazami **rozwija umiejętności krytycznego wykorzystania i przetwarzania informacji** zawartych w obrazach, mobilizuje do zadawania pytań, pobudza zmysł obserwacji, zmusza do refleksji nad motywami zawartymi w dziele, pobudza dociekliwość, skłania do krytycznej analizy, daje możliwość odczytania symboli i wymiany informacji pomiędzy uczniami. W przypadku wiedzy o kulturze może być często wykorzystywana podczas analizy obrazu, rzeźby, fotografii. Niewykluczone jednak jest jej stosowanie również w lekcjach o muzyce (opera, formy koncertowe, balet), filmie, teatrze.

e. Przekład intersemiotyczny

Jest to metoda polegająca na czytaniu kodów danego dzieła za pomocą kodów innego. Służy dokładnemu poznaniu, wnikięciu w analizowany i interpretowany wytwór kultury, poznanie go z perspektywy innych dziedzin i poglądów. Alicja Baluch²⁵ uważa, że dokonując przekładu znaków słownych na obrazowe trzeba pamiętać, że w kulturze istnieją różne konwencje obrazu: realistyczna, symboliczna i abstrakcyjna. Wiedza o kulturze daje szczególne możliwości do korzystania z tej metody ze względu na często

²⁵ A. Baluch, *Poezja współczesna w szkole podstawowej*, Warszawa 1984, s. 24-25.

swobodę interpretacyjną dzieł XX wiecznych, uczeń może treść obrazu lub utworu muzycznego oddać za pomocą fotografii, wrażeń, jakie to dzieło na nim wywarło.

f. Metoda analizy materiału źródłowego

Metoda ta polega na analizie artykułów, recenzji, opinii, audycji radiowych, tekstów źródłowych. Nie należy do najłatwiejszych, trzeba jednak podkreślić, że ma ona ogromną wartość – jej celem jest bowiem **rozwijanie umiejętności samodzielnego poszukiwania informacji**, ćwiczenie umiejętności selekcji informacji oraz krytycznej ich analizy. Istotną rolę odgrywa analiza kontekstu historycznego – uczniowie zastanawiają się nad specyfiką danej epoki, sytuacją polityczną, w której dany tekst powstał, nad uwarunkowaniami geograficznymi kręgu kulturowego, nad wpływami na twórczość artysty lub dzieł itd. Metoda ta może więc być wykorzystywana przez uczniów „poszukających” i ciekawych różnych rozwiązań, **daje możliwość wieloaspektowego widzenia problemu**. Szczególnie przydatna będzie podczas interpretacji dzieł, w zrozumieniu zagadnień z teorii kultury.

g. Mapa myśli (mapa mentalna)

Mapa myśli jest metodą, z której bardzo często korzysta się w edukacji. Polega ona na wizualnym przedstawieniu problemu za pomocą rysunku, schematu, haseł, symboli, znaków, ilustracji itp. Opiera się ona na schemacie (na środku umieszcza się hasło główne – tytuł, od którego umieszcza się odnośniki ze słowami problemowymi – kluczami, od nich następne linie z informacjami). Mapy myśli mogą być bardzo rozbudowane a poszczególne informacje można różnicować kolorami, kształtami, wzbogacać ilustracjami; przybierają wówczas formę plakatu. Podczas prezentacji map uczniowie mogą je uzupełniać, poznając temat z różnych punktów widzenia a tak sporządzona mapa **systematyzuje wiadomości**, jest pomocą podczas powtórek. Mapa myśli posłuży do utworzenia schematów ukazujących rozwój kierunku, ukazania cech wspólnych dla różnych dziedzin kultury; można podjąć próbę ukazania przemian w poszczególnych technikach ilustrując ich dziedziczenie, podejmowanie tego samego tematu np. w literaturze, malarstwie, muzyce itp. Mapę myśli uczeń może tworzyć w dowolnie obrany sposób i za pomocą dowolnie wybranych materiałów – ważne jest, by dla niego samego stanowiła **pomoc w osiągnięciu celu edukacyjnego**.

h. Linia czasu

Linia czasu jest metodą graficzną opartą na osi liniowej, na której przedstawia się wydarzenia chronologicznie. Oprócz informacji tekstowych może zawierać również materiał ilustracyjny. Możliwe jest opracowanie zarówno prostej, jak i rozbudowanej wersji linii czasu, przypominającej mapę myśli; jednak ani w jednym, ani w drugim przypadku nie należy zapominać o zachowaniu chronologii. Linie czasu można sporządzić dla układu chronologicznego stylów, wydarzeń, etapów twórczości danego artysty. Stosowanie linii czasu jest jasne i przejrzyste, pozwala w krótkim czasie na zapamiętanie zawartych w nim informacji.

i. Burza mózgów

Metoda ta polega na **zespołowym** (pary, grupy lub cała klasa) wytwarzaniu jak największej ilości pomysłów rozwiązania problemu podanego przez nauczyciela po uzasadnieniu zajęcia się tym problemem. Nauczyciel zapisuje wszystkie sugestie, nie krytykuje uczniów. Po zebraniu pomysłów poddaje się je ocenie zespołu i wybiera najlepsze rozwiązanie problemu

j. Drama

Drama polega na przyswajaniu treści kształcenia **poprzez przeżycie, doświadczenie, zabawę**. Dramę stosujemy do analizy konkretnych wydarzeń o znaczeniu historycznym. Gra odbywa się tylko raz, bez prób czy scenariusza więc uczniowie działają spontanicznie, znajdują się w nieznanej dla siebie wcześniej sytuacji.

k. Dyskusja

Dyskusja polega na wymianie zdań pomiędzy nauczycielem i uczniami lub tylko między uczniami. Zdania te odbijają poglądy własne uczestników lub odnoszą się do poglądów innych osób. Dyskusja może być ukierunkowana na:

- **wspólne rozwiązywanie problemu**, która rozwija się spontanicznie
- **kształtowanie przekonań młodzieży** – dotyczy zazwyczaj spraw osobistych, dlatego oceny uczniów i systemy ich wartości grają w niej decydującą rolę
- **uzupełnienie własnej wiedzy** – najważniejsze jest dysponowanie bogatymi i pewnymi informacjami na dany temat.

I. Dyskusja punktowana

Metoda ta **sprawdza wiedzę uczniów**. Korzystając z niej pozwalamy uczniom przejąć inicjatywę i odpowiedzialność za proces uczenia się. Nauczyciel jest tutaj tylko organizatorem stwarzającym sytuację do dyskusji. Dyskusja punktowana **ćwiczy także umiejętność sprawnego i kulturalnego porozumiewania się**. Przed rozpoczęciem dyskusji należy określić system punktowania (za co przyznawane są punkty dodatnie a za co ujemne) oraz ilość punktów na daną ocenę. W celu oceny uzupełniana jest karta oceny dyskusji:

KARTA OCENY STOSOWANA PODCZAS DYSKUSJI					
PUNKTY	SYSTEM PUNKTOWANIA	Ilość punktów	Uczniowie		
			I	II	III
DODATNIE	Udzielenie nowych informacji	+ 2			
	Informacja o omawianym zjawisku	+ 1			
	Komentarz do zjawiska	+ 2			
	Dostrzeżenie błędu w dyskusji	+ 2			
UJEMNE	Wypowiedź niezwiązana z tematem	- 2			
	Wypowiedź zawierająca nieprawidłowości	-1			
	Brak udziału w dyskusji	-2			
Suma punktów					

m. Wycieczka przedmiotowa

Wycieczka przedmiotowa należy do wycieczek **ukierunkowanych, tematycznych**. Poza rolą poznawczą i edukacyjną pełni rolę integracyjną i wychowawczą. Obiektem wycieczki związanej z wiedzą o kulturze może być muzeum, galeria, przedstawienie, koncert, pokaz filmowy sztuka teatralna itp. **Efektem** wyjścia lub wyjazdu na wycieczkę może być utworzenie informacji na stronie szkoły, albumu fotograficznego, filmu, relacji pisemnej, eseju. Przed zorganizowaniem wycieczki nauczyciel powinien zapoznać się z sytuacją materialną uczniów (odpłatność za podróż, koszt biletów). **Najlepszym rozwiązaniem** są wycieczki w obrębie miejsca zamieszkania. Należy również dbać

o bezpieczeństwo uczniów i stosować się do odpowiednich rozporządzeń w sprawie organizowania wycieczek szkolnych.

n. Metoda „za i przeciw”

Metoda ta polega na podziale klasy na dwie niewielkie grupy (ok. 5 osób), które wyznaczają lidera. Pozostali uczniowie są publicznością, która opowiada się za jedną ze stron. Argumenty najlepiej jest zanotować, np. w postaci tabeli. Krystyna Rau i Ewa Ziętkiewicz²⁶ podkreślają **znaczenie metody** debaty „za i przeciw”:

- emocjonalne zaangażowanie się w debatę wzmacnia aktywność uczniów,
- debata uczy precyzyjnego sposobu argumentowania swoich racji,
- emocjonalne zaangażowanie uczniów w debatę ułatwia zapamiętywanie faktów,
- kształtuje poglądy i przekonania. [Rau, Ziętkiewicz, 2000, str. 64-65]

Metoda „za i przeciw” **uczy** dyskusji, uzasadnienia własnych racji, poszanowania poglądów innych osób oraz wyrabia postawy asertywne. Metoda powinna sprawdzić się w lekcjach o spornym charakterze, np. podczas oceny dzieł szokujących czy odbioru muzyki dodekafonicznej.

o. Analiza

Analiza jest metodą badawczą służącą do opisu. Każdy wniosek powinien być oparty na **wyraźnie określonych zasadach i procedurach** – należy odrzuć tendencyjny dobór przekazów. Metodę tę wykorzystuje się podczas omawiania przykładów z malarstwa, rzeźby, architektury, opisu dzieła muzycznego, fotografii. Analiza powinna prowadzić do uzyskania odpowiedzi na pytania o użyte rozwiązania kompozycyjne, zastosowane środki ekspresji, cechy poszczególnych elementów dzieła, elementy stylu typowe autora, stylu, pełnioną funkcję.

p. E-learning, portal edukacyjny Scholaris²⁷ i jego zasoby.

E-learning jest metodą nauczania na odległość najczęściej stosowaną w szkolnictwie wyższym, jednak postępujący rozwój technik komputerowych i wyposażenie szkół w sprzęt stwarza możliwości do korzystania z tej formy również

²⁶ Rau K., Ziętkiewicz E, Jak aktywizować uczniów? ”Burza mózgów” i inne techniki w edukacji. 2000, s. 64-65.

²⁷ Informacje o możliwościach platformy edukacyjnych Scholaris opracowany na podstawie materiałów zamieszczonych na stronie www.scholaris.pl

w szkołach ponadgimnazjalnych. Już komunikowanie się za pomocą poczty elektronicznej daje nauczycielowi ogromne możliwości przesyłania zadań, dodatkowych ćwiczeń, które następnie mogą być umieszczane na forach dyskusyjnych, blogach itp.

Narzędziem wspierającym nauczanie metodą e-learningu jest portal edukacyjny **Scholaris**²⁸, administrowany przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w Warszawie. Zgodnie z regulaminem Portalu, bezpłatnie korzystać mogą z niego nauczyciele oraz uczniowie. Nauczyciel po zarejestrowaniu może także sam opracowywać materiały dydaktyczne, wykorzystując gotowe „narzędzie dla nauczycieli do tworzenia lekcji”, i udostępniać je innym dzięki narzędziu *Content Now*²⁹. Za pomocą tego narzędzia nauczyciel może utworzyć test z pytaniami jednokrotnego i wielokrotnego wyboru z możliwością sprawdzania poprawności jego rozwiązania. Taka forma sprawdzania wiedzy umożliwia w krótkim czasie przeprowadzenie sprawdzianu a nauczyciel nie traci czasu na sprawdzanie – ma podany gotowy wynik testu. Ciekawą formą jest również możliwość tworzenia odpowiedzi tekstowych (zarówno w krótkiej, jak i w dłuższej formie). Kolejnym ułatwiającym przeprowadzenie sprawdzianu jest tworzenie testu z lukami, sprawdzającego wiedzę ucznia oraz pytań z dopasowaniem elementów za pomocą łączenia linią. Są to więc polecenia, które występują w tradycyjnym teście „papierowym” a uczeń sam może sprawdzić poprawność wykonania zadania, gdyż narzędzie *Content Now* go wyświetla. Narzędzie *Content Now* pozwala również na tworzenie i publikowanie lekcji oraz prezentacji, ich modyfikację, zarządzanie zamieszczonymi materiałami. Dodatkową możliwością jest tworzenie mapy lekcji, czyli poruszanie się po poszczególnych rozdziałach i ich eksportowanie, co jest szczególnie ważne ze względu na ich dostępność. Eksport lekcji może odbywać się do następujących formatów: *.html* (zapis w języku HTML), SCORM (zapis w języku HTML zgodny z platformą SCORM), *.rtf* (formatowany do pliku tekstowego) oraz *.exe* (plik EXE, który pozwala uruchomić aplikację w dowolnej przeglądarce na innym komputerze). Aby w pełni wykorzystać możliwości portalu edukacyjnego Scholaris, zaleca się m.in. zamieszczenie zbioru materiałów – reprodukcji, dzieł muzycznych posegregowanych według tematów realizowanych podczas zajęć, co może okazać się

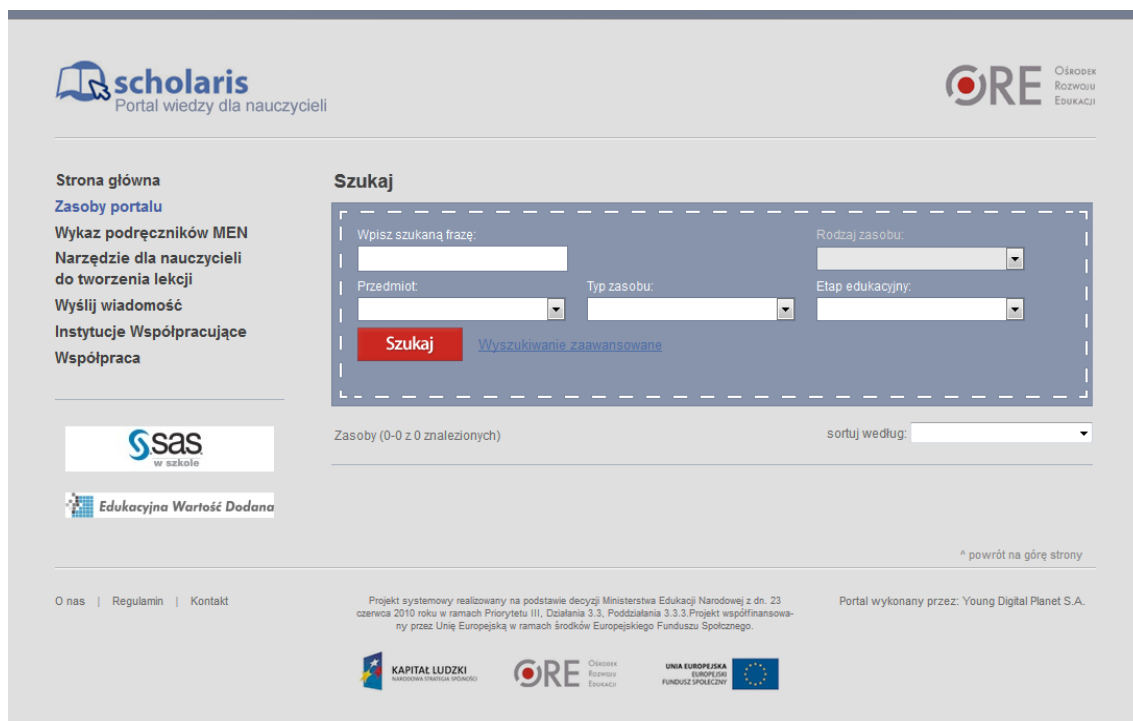
²⁸ Scholaris jest portalem edukacyjnym znajdującym się na stronie www.scholaris.pl

²⁹ *Content Now* - narzędzie typu WYSIWIG (ang. **What You See Is What You Get**, w dosłownym tłumaczeniu: *To Co Widzisz Jest Tym Co Otrzymasz*)

doskonała pomocą dydaktyczną. Dobrym narzędziem edukacyjnym byłoby utworzenie testów kontrolnych dla uczniów, niepodlegających ocenie a umożliwiających sprawdzenie przygotowania i zweryfikowania wiedzy przez samego ucznia. Dla uczniów chcących wzbogacić swoją wiedzę powinny pojawić się materiały wychodzące poza program, linki do informacji znajdujących się na innych portalach edukacyjnych, zbiorów udostępnionych przez muzea, wirtualne galerie, strony internetowe współczesnych artystów.

Portal Scholaris

Scholaris oferuje dość wyczerpującą listę materiałów do wykorzystania w nauczaniu wiedzy o kulturze w dowolny sposób. Na stronie Portalu możemy znaleźć zarówno materiały bezpośrednio dotyczące przedmiotu, jak również przydatne pomoce umieszczone w przedmiotach korelujących z wiedzą o kulturze. Sposób szukania materiałów jest bardzo przejrzysty:

Nauczyciel może stworzyć bardzo szeroką podporę metodyczno-dydaktyczną w postaci filmów, zdjęć, scenariuszy, testów, prezentacji itd. Powinien on sam

zadecydować, które z zasobów i w jaki sposób chce wykorzystać w nauczaniu. Wskazane jest wybranie takich pomocy, które odpowiadają możliwościom ucznia, warunkom szkoły. Wiadomym jest, iż szeroki zasób kultury i związanych z nią problemów i zagadnień nie sposób dokładnie omówić przy 30 godzinach. Dlatego z zasobów Scholaris mogą korzystać sami uczniowie podczas prac domowych, projektów, powtórek oraz podczas rozwijania własnych zainteresowań, pasji.

Poniżej umieściłem zasoby Portalu Scholaris. Podzieliłem je na te, które znajdują się bezpośrednio na stronie oraz na te, do których Scholaris nas przekierowuje. Poza tym starałem się, aby były one poszeregowane według dziedzin, które odpowiadają mojemu programowi. Dodatkowo Portal Scholaris udostępnia link do innych stron, na których możemy znaleźć wiele interesujących zasobów. Wśród nich szczególnie pomocne mogą się okazać:

- *strona Narodowego Instytutu Audiowizualnego (NINATEKA EDU) - <http://www.scholaris.pl/frontend,4,1041622.html>: pierwsza w Polsce biblioteka treści audio i audiowizualnych dotyczących kultury przeznaczona dla uczniów i nauczycieli. Znajdują się w niej filmy dokumentalne, fabularne, reportaże, animacje, filmy eksperymentalne, relacje dokumentujące życie kulturalne i społeczne. To jednocześnie inspirujące narzędzie poszerzające kompetencje medialne, umożliwiające wprowadzenie do szkół elementów edukacji audiowizualnej - medialnej i filmowej.*³⁰
- *Web Gallery of Art <http://www.scholaris.pl/frontend,2,1,,V2ViEdhbGxlcnkGb2YgQXJ0,,.html>: wirtualne muzeum sztuki umożliwiające wyszukiwanie reprodukcji obrazów i rzeźb powstałych począwszy od okresu romańskiego przez gotyk, renesans, barok, neoklasycyzm aż po romantyzm (lata 1000 do około 1850). Zawiera ponad 27.000 reprodukcji, komentarzy do nich oraz biografii ich twórców.*³¹
- *Internetowa Baza Filmu Polskiego <http://filmpolski.pl/fp/index.php/6> : serwis tworzony od 1998 roku w Bibliotece i Ośrodku Informacji Filmowej Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej Telewizyjnej i Teatralnej im. Leona Schillera w Łodzi. Udostępnia bardzo szczegółowe informacje (m.in. kompletne listy twórców*

³⁰ pobrano z: <http://www.scholaris.pl/frontend,4,1041622.html>

³¹ pobrano z: <http://www.scholaris.pl/frontend,2,1,,V2ViEdhbGxlcnkGb2YgQXJ0,,.html>

filmów opracowywane na podstawie list napisów początkowych i końcowych filmów oraz materiałów archiwalnych) o wszystkich polskich filmach, zarówno fabularnych kinowych, jak i serialach telewizyjnych, filmach dokumentalnych, animowanych i spektaklach Teatru Tv powstałych na przestrzeni ostatnich stu lat. Znajdują się tam także szczegółowe biogramy twórców polskiego kina (przedstawicieli wszystkich zawodów filmowych) i ich filmografie oraz opracowywana baza kompletująca informacje o wszystkich etiudach powstałych w PWSFTviT w Łodzi od roku 1948. Częścią serwisu jest też „Kalendarium” w przystępny sposób udostępniające informacje o ważnych wydarzeniach, jakie miały miejsce w świecie filmu na przestrzeni ponad stu lat.³²

- FilMOTEKA szkolna <http://www.filmotekaszkolna.pl/> : *FilMOTEKA Szkolna jest przedsięwzięciem Polskiego Instytutu Sztuki Filmowej propagującym włączenie wiedzy o filmie do procesu edukacji szkolnej. Program realizowany jest we współpracy z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego i Polskim Wydawnictwem Audiowizualnym³³.*
- Serwis Projekcje <http://www.projekcje.edu.pl/>: *serwis powstał, by popularyzować innowacyjne podejścia do sztuki filmowej. Jest skierowany do specjalistów z dziedzin edukacji, psychoedukacji, rozwoju osobistego, psychoterapii oraz interwencji kryzysowej.³⁴*
- Strona portalu Polska w Internecie <http://www.polska.pl/> - *portal Polska.pl porządkuje i systematyzuje informacje na temat Rzeczypospolitej Polskiej, dostępne w zasobach polskiego Internetu. Portal Polska.pl ma pomagać wszystkim - Polakom, przedstawicielom Polonii i użytkownikom z zagranicy - w dostępie do zweryfikowanych pod względem merytorycznym i wiarygodnych źródeł wiedzy o Polsce. W ideę portalu wpisany jest jego nieustanny rozwój, interaktywna wymiana informacji, kontakt i stałą współpracę z użytkownikami. Polska.pl ma pełnić także społeczną funkcję edukacyjną - wspomagać rozwój świadomości obywatelskiej współczesnych pokoleń Polaków, w szczególności dzieci i młodzieży. Polska.pl jest projektem*

³² pobrano z : <http://www.scholaris.pl/frontend,4,1031027.html>

³³ pobrano z: <http://www.scholaris.pl/frontend,4,1030343.html>

³⁴ pobrano z: <http://www.scholaris.pl/frontend,4,1035466.html>

przygotowanym i zarządzanym przez Naukową i Akademicką Sieć Komputerową (NASK) - współtwórcę polskiego Internetu, propagatora i patrona idei społeczeństwa informacyjnego³⁵.

³⁵ pobrano z: <http://www.scholaris.pl/frontend,4,1037670.html>

ZASOBY PORTALU SCHOLARIS

LP	TEMATYKA	TYP ZASOBU	LINK DO ZASOBU
ZAGADNIENIA OGÓLNE Z KULTURY I SZTUKI			
1	Czy kultura jest towarem?	Scenariusz lekcji	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93351.html
2	Ile jest kultur?	Karta pracy	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93357.html
3	Funkcje sztuki	Scenariusz	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93637.html
4	Funkcje sztuki	Karta pracy	http://www.scholaris.pl/frontend,4,94835.html
5	Kultura żydowska	Karta pracy	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93359.html
6	Święta żydowskie	Prezentacja multimedialna	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93262.html
7	Noworoczne święto Rosz ha-Szana	Karta pracy	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93454.html
8	Święte księgi: Koran i Talmud	Scenariusz	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93373.html
9	Kultura II Rzeczypospolitej	Testy i sprawdziany	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93295.html
10	Kultura masowa	Testy i sprawdziany	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93279.html
11	Kultura współczesna	Testy i sprawdziany	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93202.html http://www.scholaris.pl/frontend,4,93200.html
12	Kultura – ćwiczenia utrwalające słownictwo	Scenariusz lekcji	http://www.scholaris.pl/frontend,4,87565.html
13	Po co jest muzeum?	Prezentacja multimedialna	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93481.html
14	Wycieczka przedmiotowa – oprowadzanie po mieście	Scenariusz lekcji	http://www.scholaris.pl/frontend,4,88987.html
ARCHITEKTURA			
15	Architektura XX wieku	Prezentacja multimedialna	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93510.html
16	Dom Dalego - Taras	Ilustracje	http://www.scholaris.pl/frontend,4,82969.html
17	Główny hol - Muzeum Salvadore Dalego	Ilustracje	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93304.html
18	Barcelona - Museo de Arte Contemporaneo de Barcelona - wnętrze	Ilustracje	http://www.scholaris.pl/frontend,4,80874.html

19	Muzeum Sztuki Współczesnej w Barcelonie	Ilustracje	http://www.scholaris.pl/frontend,4,80865.html
20	Barcelona - Muzeum Fundación Joan Miró	Ilustracje	http://www.scholaris.pl/frontend,4,81384.html
21	Barcelona - Muzeum Nauki Cosmo Caixa	Ilustracje	http://www.scholaris.pl/frontend,4,80894.html
22	Barcelona - Muzeum Picassa	Ilustracje	http://www.scholaris.pl/frontend,4,80885.html
23	Guggenheim Museo (Muzeum Guggenheima w Bilbao)	Ilustracje	http://www.scholaris.pl/frontend,4,94825.html http://www.scholaris.pl/frontend,4,94827.html http://www.scholaris.pl/frontend,4,94822.html http://www.scholaris.pl/frontend,4,94820.html http://www.scholaris.pl/frontend,4,94804.html http://www.scholaris.pl/frontend,4,94808.html http://www.scholaris.pl/frontend,4,94799.html http://www.scholaris.pl/frontend,4,94813.html
24	Muzeum Picasso - Barcelona.	Ilustracje	http://www.scholaris.pl/frontend,4,78740.html
25	Muzeum Salvadora Dali - Figueres	Ilustracje	http://www.scholaris.pl/frontend,4,94786.html http://www.scholaris.pl/frontend,4,94755.html
MALARSTWO, RZEŻBA			
26	Kierunki w malarstwie polskim XX wieku	Prezentacja multimedialna	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93506.html
27	Malarstwo abstrakcyjne	Prezentacja multimedialna	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93511.html
28	Opis obrazu - ćwiczenia	Karta pracy	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93275.html
29	Pablo Picasso, Panny z Avignon – analiza	Karta pracy	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93455.html
30	Pop-art	Karta pracy	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93273.html
31	Surrealizm	Prezentacja multimedialna	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93514.html
32	Brzydota jako kategoria estetyczna – współczesność	Scenariusz lekcji	http://www.scholaris.pl/frontend,4,107978.html
33	Dali - rzeźba El Elefante	Ilustracje	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93314.html
34	Fantastyka	Karta pracy	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93541.html
35	Krynica Zdrój - pomnik Nikifora Krynickiego	Ilustracje	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93499.html
36	Rzeźba Mamoia Bilbao	Ilustracje	http://www.scholaris.pl/frontend,4,94756.html

DESIGN			
37	Dziedziny rzemiosła artystycznego	Tablice /schematy	http://www.scholaris.pl/frontend,4,92862.html http://www.scholaris.pl/frontend,4,92846.html
LITERATURA			
38	Literatura reportażu – charakterystyka gatunku na podstawie twórczości Ryszarda Kapuścińskiego	Scenariusz lekcji	http://www.scholaris.pl/frontend,4,78677.html
MUZYKA			
39	Aleatoryzm w twórczości Witolda Lutosławskiego	Scenariusz lekcji	http://www.scholaris.pl/frontend,4,82843.html
40	Aleatoryzm w twórczości Witolda Lutosławskiego	Karty pracy	http://www.scholaris.pl/frontend,4,82848.html
41	Arnold Schonberg – pionier muzyki dodekafonicznej	Karty pracy	http://www.scholaris.pl/frontend,4,80793.html
42	Dymitr Szostakowicz – przedstawiciel muzyki rosyjskiej	Scenariusz lekcji	http://www.scholaris.pl/frontend,4,84145.html
43	Dymitr Szostakowicz – przedstawiciel muzyki rosyjskiej	Karty pracy	http://www.scholaris.pl/frontend,4,84137.html
44	Grażyna Bacewicz – mistrzyni utworów skrzypcowych	Scenariusz lekcji	http://www.scholaris.pl/frontend,4,82860.html
45	Minimalizm w twórczości Zygmunta Krauzego	Karty pracy	http://www.scholaris.pl/frontend,4,83867.html
46	Minimalizm w twórczości Zygmunta Krauzego	Scenariusz lekcji	http://www.scholaris.pl/frontend,4,83874.html
47	Muzyka konkretna i elektroniczna Karleinsa Stockhauzena	Scenariusz lekcji	http://www.scholaris.pl/frontend,4,84652.html
48	Muzyka konkretna i elektroniczna Karleinsa Stockhauzena	Karty pracy	http://www.scholaris.pl/frontend,4,84649.html
49	Sonata XX wieku	Scenariusz lekcji	http://www.scholaris.pl/frontend,4,89687.html
50	Sonata XX wieku	Karty pracy	http://www.scholaris.pl/frontend,4,89684.html

51	„Święto wiosny” Igora Strawińskiego	Scenariusz lekcji	http://www.scholaris.pl/frontend,4,92772.html
52	„Święto wiosny” Igora Strawińskiego	Karty pracy	http://www.scholaris.pl/frontend,4,106984.html
53	O wyższości Chopina nad Mandaryną	Scenariusz lekcji	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93392.html
54	O wyższości Chopina nad Mandaryną	Karty pracy	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93390.html
55	Sceniczna forma tańca artystycznego - balet	Scenariusz lekcji	http://www.scholaris.pl/frontend,4,89580.html
56	Sceniczna forma tańca artystycznego - balet	Karty pracy	http://www.scholaris.pl/frontend,4,89578.html
FILM			
57	Adaptacja filmowa i jej znaczenie w kulturze	Scenariusz lekcji	http://www.scholaris.pl/frontend,4,78067.html
58	Adaptacja filmowa jako interpretacja. "Lawa" w reżyserii Tadeusza Konwickiego a "Dziady" Adama Mickiewicza	Scenariusz lekcji	http://www.scholaris.pl/frontend,4,105796.html
59	Co słyszać w popkulturze?	Karty pracy	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93385.html
60	Ludzie filmu	Scenariusz lekcji	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93183.html
61	Zawód reżyser	Karta pracy	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93366.html
62	"Upadek Imperium" - zwiastun filmu dokumentalnego	Film dokumentalny	http://www.scholaris.pl/frontend,4,1038791.html
63	Cały ten jazz	Prezentacja multimedialna	http://www.scholaris.pl/frontend,4,82252.html http://www.scholaris.pl/frontend,4,82248.html
64	Czego słuchamy? Artyści i gatunki muzyczne	Prezentacja multimedialna	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93387.html
65	Recenzja filmowa - ćwiczenia Karty pracy ucznia	Karta pracy	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93268.html
66	Nie byliśmy bohaterami – strajk oczami kobiet- zwiastun filmu dokumentalnego	Film dokumentalny	http://www.scholaris.pl/frontend,4,1038802.html
67	Wśród gatunków filmowych	Karta pracy	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93354.html
68	Film	Testy i sprawdziany	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93294.html

69	Współcześni twórcy	Testy i sprawdziany	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93299.html
TEATR			
70	Teatr	Testy i sprawdziany	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93201.html
71	Teatr 2	Testy i sprawdziany	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93293.html
72	Pojęcia związane z teatrem	Testy i sprawdziany	http://www.scholaris.pl/frontend,4,78018.html
73	Teatr alternatywny	Testy i sprawdziany	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93203.html
74	Teatr i jego elementy	Karta pracy	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93210.html
75	Teatr po II reformie	Testy i sprawdziany	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93208.html
76	Sceniczna forma tańca artystycznego - balet	Scenariusz lekcji	http://www.scholaris.pl/frontend,4,89580.html
77	Sceniczna forma tańca artystycznego - balet	Karty pracy	http://www.scholaris.pl/frontend,4,89578.html
78	Teatr	Testy i sprawdziany	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93201.html http://www.scholaris.pl/frontend,4,93293.html
79	Teatr alternatywny	Testy i sprawdziany	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93203.html
80	Teatr i jego elementy	Karty pracy	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93210.html
81	Teatr po II reformie - sprawdzian	Testy i sprawdziany	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93208.html
82	Teatr w życiu	Scenariusz lekcji	http://www.scholaris.pl/frontend,4,109014.html
MEDIA			
83	Telewizja – nasze okno na świat	Scenariusz lekcji	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93222.html
84	Reportaż – dziennikarstwo czy literatura?	Karta pracy	http://www.scholaris.pl/frontend,4,87122.html
85	Reportaż - dziennikarstwo czy literatura? - scenariusz.	Scenariusz lekcji	http://www.scholaris.pl/frontend,4,103735.html
86	Funkcjonowanie i rola środków masowego przekazu we współczesnym świecie	Scenariusz lekcji	http://www.scholaris.pl/frontend,4,109704.html
87	Rozmowy i dyskusje w Internecie	Scenariusz	http://www.scholaris.pl/frontend,4,85741.html
88	Podstawowe usługi Internetu	Scenariusz	http://www.scholaris.pl/frontend,4,85769.html
89	Projektowanie stron WWW – podstawowe informacje	Scenariusz	http://www.scholaris.pl/frontend,4,85858.html

90	Wyszukiwanie informacji w Internecie – praca z komputerem	Scenariusz	http://www.scholaris.pl/frontend,4,88598.html
91	Quiz telewizyjny	Testy i sprawdziany	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93197.html
92	Droga, jaką przebywają wiadomość i plik w komunikatorach internetowych	Tablice /schematy	http://www.scholaris.pl/frontend,4,84747.html
93	Animacja przedstawiająca możliwości Internetu	Animacja	http://www.scholaris.pl/frontend,4,79524.html
94	Komunikacja werbalna i niewerbalna	Ekran interaktywny	http://www.scholaris.pl/frontend,4,75082.html
NOWE MEDIA			
95	Aparaty cyfrowe	Film video	http://www.scholaris.pl/frontend,4,107069.html

ZASOBY INNYCH PORTALI PROPONOWANE PRZEZ SCHOLARIS

L P	TEMATYKA	TYP ZASOBU	LINK DO ZASOBU W PORTALU SCHOLARIS	LINK BEZPOŚREDNI
ARCHITEKTURA				
1	O odkrywaniu wyjątkowości budynku	Film	http://www.scholaris.pl/frontend,4,1030728.html	http://www.ted.com/talks/lang/pol/moshe_safdie_on_building_uniqueness.html
MALARSTWO				
2	Neo Rauch, czyli mit malarza?	Scenariusz /film	http://www.scholaris.pl/frontend,4,1033791.html	http://www.zacheta.art.pl/article/view/475/neo-rauch-czyli-mit-malarza
3	Siusiu w torcik, czyli co się dzieje z kolekcją Zachęty, kiedy nikt nie patrzy?	Scenariusz /film	http://www.scholaris.pl/frontend,4,1033725.html	http://www.zacheta.art.pl/article/view/467/siusiu-w-torcik-czyli-co-sie-dzieje-z-kolekcja-zachety-kiedy-nikt-nie-patrzy

FOTOGRAFIA				
4	Polonia i inne opowieści, czyli czy fotografia może być narzędziem?	Scenariusz /film	http://www.scholaris.pl/frontend,4,1033763.html	http://www.zacheta.art.pl/article/view/471/polonia-i-inne-opowiesci-czyli-czy-fotografia-moze-byc-narzedziem
MUZYKA				
5	Słuchaj brzuchem, a nie uchem, czyli co można usłyszeć na wystawie	Scenariusz /film	http://www.scholaris.pl/frontend,4,1033798.html	http://www.zacheta.art.pl/article/view/476/sluchaj-brzuchem-a-nie-uchem-czyli-co-mozna-uslyszec-na-wystawie
NOWE MEDIA /NOWE PRAKTYKI TWÓRCZE				
6	Casting, czyli jak zinterpretować Katarzynę Kozyrę?	Scenariusz /film	http://www.scholaris.pl/frontend,4,1033784.html	http://www.zacheta.art.pl/article/view/474/casting-czyli-jak-zinterpretowac-katarzyne-kozyre
7	Inspiracje na pokaz, czyli jak zrozumieć Annette Messenger?	Scenariusz /film	http://www.scholaris.pl/frontend,4,1033777.html	http://www.zacheta.art.pl/article/view/473/inspiracje-na-pokaz-czyli-jak-zrozumiec-annette-messenger
8	Galeria muzeum oraz performance. Spojrzenia, czyli co można odkryć na zapleczu Zachęty?	Scenariusz /film	http://www.scholaris.pl/frontend,4,1033748.html	http://www.zacheta.art.pl/article/view/468/spojrzenia-czyli-co-mozna-odkryc-na-zapleczu-zachety
9	Zawód kuratora – performance. Wszystkie stworzenia duże i małe, czyli czy kurator jest drapieżny?	Scenariusz /film	http://www.scholaris.pl/frontend,4,1033756.html	http://www.zacheta.art.pl/article/view/470/wszystkie-stworzenia-duze-i-male-czyli-czy-kurator-jest-drapiezny

10	Zbigniew Libera. Prace 1982–2008, czyli jak się nie zgubić na wystawie?	Scenariusz /film	http://www.scholaris.pl/frontend,4,1033738.html	http://www.zacheta.art.pl/article/view/469/zbigniew-libera-prace-1982-2008-czyli-jak-sie-nie-zgubic-na-wystawie
11	Dali - Instalacja Port-Lligat	Scenariusz /film	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93311.html	http://www.scholaris.pl/frontend,4,93310.html

ZASOBY FILMOTEKI SZKOLNEJ <http://filmotekaszkolna.edu.pl/edukacja-filmowa,typ-2,-c13,1>

LP	TEMAT TYP ZASOBU	LINK DO ZASOBU
1	Chcemy być sobą wreszcie"... Subkultura - wolność czy "ucieczka od wolności" (Erich Fromm). Analiza filmu Roberta Glińskiego "Cześć Tereska".	http://filmotekaszkolna.edu.pl/edukacja-filmowa-szczegoly,1393
2	Realistyczna i surrealistyczna opowieść o losach zapomnianej przestrzeni polskiego PGR -u	http://filmotekaszkolna.edu.pl/edukacja-filmowa-szczegoly,1464
3	Uobecnienie prawdy o człowieku i otaczającym go świecie - elementy reportażu społeczno-politycznego w filmie Krzysztofa Krauze "Gry uliczne"	http://filmotekaszkolna.edu.pl/edukacja-filmowa-szczegoly,1442
4	Odpowiedzialność twórcy - dylematy artysty w filmie "Amator" Krzysztofa Kieślowskiego	http://filmotekaszkolna.edu.pl/edukacja-filmowa-szczegoly,1472
5	"Brzezina" Andrzeja Wajdy - symbolizm w literaturze i w filmie	http://filmotekaszkolna.edu.pl/edukacja-filmowa-szczegoly,1475
6	Jak „rodzina człowiecza” decyduje o losie swoich członków? – o filmach "Rodzina człowiecza" i "Cześć Tereska".	http://filmotekaszkolna.edu.pl/edukacja-filmowa-szczegoly,1477
7	Film dokumentalny, czyli prawda o bohaterach filmu Grzegorza Packa "Jestem zły".	http://filmotekaszkolna.edu.pl/edukacja-filmowa-szczegoly,1481
8	Mityczna transformacja symbolu Erosa i Thanatosa w "Brzezynie" Andrzeja Wajdy filmie stanowiącym niezwykle przykładową korespondencję sztuk filmu i malarstwa	http://filmotekaszkolna.edu.pl/edukacja-filmowa-szczegoly,1486

9	Metamorfoza – "Amator" Krzysztofa Kieślowskiego	http://filmotekaszkolna.edu.pl/edukacja-filmowa-szczegoly,1473
10	Tęsknota do mitu we współczesnych tekstach kultury	http://filmotekaszkolna.edu.pl/edukacja-filmowa-szczegoly,1487
11	"Łagodna" Piotra Dumay jako przykład korespondencji filmu i malarstwa	http://filmotekaszkolna.edu.pl/edukacja-filmowa-szczegoly,1494

4. Środki dydaktyczne

Środki dydaktyczne mają ułatwić uczniom pracę, wspomagać myślenie, ułatwić analizę i syntezę oraz budowanie pojęć. Ponadto pomagają nauczycielowi w zapoznaniu uczniów z nowym materiałem, służą jego utrwaleniu oraz kształtują umiejętność zdobywania informacji i działania praktycznego. Zgodnie z podziałem zaproponowanym przez Czesława Kupisiewicza³⁶ środki dydaktyczne można podzielić na wzrokowe, słuchowe, wzrokowo-słuchowe, automatyzujące.

a. Wzrokowe

- plansze, foliogramy, reprodukcje wytworów kultury (np. obrazów, rzeźb, budowli, użytkowych przedmiotów designerskich, fotografii, zdjęć ze spektakli teatralnych, ujęć filmowych), wizerunków artystów (np. malarzy, rzeźbiarzy, architektów, kompozytorów, aktorów), prezentacje w PPT;
- pomocna literatura z zakresu kultury, sztuk pięknych, słowniki terminów plastycznych, muzycznych i literackich, słownik symboli, albumy o zabytkach, książki o filmie i teatrze, encyklopedie;
- czasopisma tematyczne o sztuce, czasopisma muzyczne, filmowe itp.

b. Słuchowe

- nagrania dźwiękowe z płyt CD, mp3 lub innych dostępnych nośników;
- nagrania ze źródeł internetowych, audycje radiowe (możliwość korzystania z audycji online).

c. Wzrokowo-słuchowe

- filmy dokumentalne na temat epok, kierunków, filmy biograficzne, koncerty, zapisy performance'ów, video-artów;
- programy telewizyjne;
- materiały multimedialne (np. encyklopedie multimedialne, animacje).

d. Automatyzujące

- lekcje e-learningowe, pokaz multimedialny łączony z zadaniami kontrolnymi, ćwiczenia utworzone w Portalu Scholaris;
- wykorzystanie tablicy interaktywnej.

³⁶ Cz. Kupisiewicz, *Dydaktyka ogólna*, Oficyna Wydawnicza Graf Punkt, Warszawa 2000, s. 110.

V. OPIS, METODY, SPRAWDZANIE I OCENNIANIE OSIĄGNIĘĆ UCZNIA

1. Opis osiągnięć ucznia.

Po realizacji treści nauczania uczeń posiada szczegółową wiedzę z zakresu kultury, sztuki, muzyki, filmu, teatru - jest przygotowany do odbioru współczesnych dzieł sztuki, porusza się wśród wytworów kultury powstałej w XX i XXI wieku, zna ważnych twórców z XX wieku, obcuje z wytworami kultury współczesnej.

Uczeń jest świadomy różnych funkcji, jakie spełnia dzieło sztuki, potrafi wskazać również kilka funkcji dla jednego dzieła. Postrzega piękno w sztuce współczesnej, zabiera głos na temat dzieł kontrowersyjnych, omawia je w kategoriach nowej estetyki i wskazuje ich wartość.

Uczeń nie bazuje tylko na wiedzy zdobytej w IV etapie - wykorzystuje także wiedzę o wcześniejszych stylach. Uczeń umieszcza dzieła w kontekście wcześniejszych stylów. Podczas omawiania dzieł określa temat i treść, stosuje właściwą dla danej dziedziny terminologię dotyczącą cech formalnych. Uczeń posiada wiedzę teoretyczną potrzebną do odbioru tekstów kultury, wyposażony jest w aparat pojęciowy związany z filmem i teatrem, zna gatunki filmowe, opisuje montaż, nazywa plany filmowe, zna gatunki dramatyczne, formy teatralne, wskazuje konwencje w teatrze współczesnym. Podczas realizacji treści z wiedzy o kulturze uczeń zapoznał się z wieloma mediami, ma świadomość relacji zachodzących pomiędzy nimi, potrafi je odróżnić i wskazać ich zalety oraz wady, zna formy jakimi operują media: słowo mówione, pismo, książka, obraz malarski, fotografia, film, program telewizyjny, spektakl teatralny. Wskazuje również nowe media jako szczególnie bliskie pokoleniu XXI wieku, potrafi korzystać z multimediów, korzysta z dostępnych źródeł informacji: e-prasy, zasobów internetowych, w tym z Portalu Scholaris, potrafi selekcjonować pozyskany materiał. Zna również trudny język muzyki i sztuki współczesnej, odnosi się do dawnych kierunków i epok, wykorzystując swoją wiedzę plastyczną i muzyczną z gimnazjum. Świadomie uczestniczy w kulturze, reprezentując określoną grupę społeczności lokalnej i narodowej. Poszukuje też świadectw kultury lokalnej, określa jej wartość i w miarę możliwości bierze udział w życiu społecznym. Uczeń posiada rozwinięte logiczne myślenie matematyczne, selekcjonuje wiedzę a zdobyte wiadomości wykorzystuje

do tworzenia wypowiedzi pisemnej, stosując znane jej formy: recenzję, notatkę prasową, sprawozdanie, esej i zachowując odpowiednie zasady formy, kompozycji, funkcji, relacji nadawca-odbiorca itp. Potrafi również zaistnieć w świecie multimedialnym, korzysta z bloga, forum. Potrafi również zaplanować lub zorganizować nowoczesne formy artystyczne: ambalaż, instalację, environment. Dbaj jednocześnie o otoczenie - dom, szkołę, wieś, miasto, angażuje się w wykonanie szkolnych gazetek, chętnie bierze udział w akademii, jest aktywny i stara się każde zadanie wykonywać profesjonalnie, rozpatrując je w kategoriach kultury, sztuki, czasu i przestrzeni, szczególną uwagę zwracając na komunikację.

Po zrealizowaniu treści z wiedzy o kulturze uczeń – to człowiek wrażliwy na piękno otaczającego świata, sztukę, muzykę, o rozległych zainteresowaniach, wyposażony w szeroki zakres wiadomości zaliczanych do tzw. kultury wysokiej. Jako człowiek odpowiedzialny, dokładny, rzetelny, systematyczny, o bogatym zasobie intelektualnym, potrafiący określić fundamenty swojego światopoglądu, samodzielnie będzie formułował problemy i organizował własną pracę.

2. Założenia ogólne oceniania

Warunki i sposób oceniania określone są Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych z dnia 30 kwietnia 2007 r. Zgodnie z rozporządzeniem *ocenianie wewnątrzszkolne ma na celu:*

- *informowanie ucznia o poziomie jego osiągnięć edukacyjnych i jego zachowaniu oraz postępach w tym zakresie;*
- *udzielaniu uczniowi pomocy w samodzielnym planowaniu swojego rozwoju;*
- *motywowaniu ucznia do dalszych postępów w nauce i zachowaniu;*
- *dostarczanie rodzicom (prawnym opiekunom) i nauczycielom informacji o postępach, trudnościach w nauce, zachowaniu oraz specjalnych uzdolnieniach ucznia;*
- *umożliwianie nauczycielom doskonalenia organizacji i metod pracy dydaktyczno-wychowawczej.*

Ocenianie wewnątrzszkolne obejmuje:

- *formułowanie przez nauczycieli wymagań edukacyjnych niezbędnych do uzyskania poszczególnych śródrocznych i rocznych (semestralnych) ocen klasyfikacyjnych z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych;*
- *ustalenie kryteriów oceniania zachowania;*
- *ocenianie bieżące i ustalanie śródrocznych ocen klasyfikacyjnych z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych oraz śródrocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania, według skali i w formach przyjętych w danej szkole,³⁷*

Ocenianie służy nauczycielom - dostarcza informacji o efektach i pomaga w korygowaniu własnej pracy. Jednocześnie pozwala określić uczniom ich mocne i słabe strony oraz wdraża do samokontroli. Pamiętajmy również, aby oceniać systematycznie!

Nauczyciel powinien oceniać pracę uczniów i jej efekty na bieżąco oraz po zrealizowaniu większej partii materiału. Warto również skorzystać z oceniania kształtującego, dzięki któremu uczniowie oraz rodzice (prawni opiekunowie) otrzymają informację zwrotną o efektach pracy, postępach i trudnościach ucznia. w postaci komentarza pisemnego lub ustnego. *Prawidłowa informacja zwrotna powinna zawierać następujące cztery elementy:*

- 1. wyszczególnienie i docenienie dobrych elementów pracy ucznia*
- 2. odnotowanie tego, co wymaga poprawienia lub dodatkowej pracy ze strony ucznia*
- 3. wskazówki –w jaki sposób uczeń powinien poprawić pracę*
- 4. wskazówki –w jakim kierunku uczeń powinien pracować dalej.³⁸*

Dzięki ocenianiu kształtującemu uczeń będzie miał możliwość zrozumienia celu lekcji, kryteriów oceniania i oczekiwanych osiągnięć. Nie znaczy to, że stosując ocenianie kształtujące rezygnujemy ze stopni – ograniczamy jedynie częstotliwość ich wystawiania. Podczas oceniania kształtującego nauczyciel:

- określa cele lekcji i formułuje je w języku zrozumiałym dla ucznia,
- ustala wraz z uczniami kryteria oceniania, czyli to, co będzie brał pod uwagę przy ocenie pracy ucznia,
- potrafi formułować pytania kluczowe,

³⁷ cyt.: http://www.cke.edu.pl/images/stories/Akty_prawne/rozp_ocenianie.pdf

³⁸ cyt.: <http://www.pcdzn.edu.pl/publikacje/Niemiecki/OK.pdf>

- stosuje efektywną informację zwrotną,
- wprowadza samoocenę i ocenę koleżeńską,
- buduje atmosferę uczenia się, pracując z uczniami i rodzicami.³⁹

Z ocenianiem kształtującym wiąże się ocena koleżeńska i samoocena. Zaletą stosowania **oceny koleżeńskiej** jest zmniejszenie rywalizacji uczniów, brak porównywalności wyników, kształcenie cech odpowiedzialności, dawanie uczniom możliwości wystawienia opinii, komentarza, co również rozwija. Dzięki stosowaniu **samooceny** uczniowie uczą się samodzielności i odpowiedzialności, zaangażowania, poczucia własnej wartości, poznają cel nauczania, wiedzą, jakie mają braki i co powinni uzupełnić. Ponadto nauczyciel widzi postępy ucznia a zajęcia stają się bardziej twórcze i atrakcyjne. W wiedzy o kulturze forma oceny koleżeńskiej i samooceny szczególnie może sprawdzić się podczas stosowania metody burzy mózgów, dyskusji, kiedy uczeń ma możliwość swobodnej wypowiedzi. Należy pamiętać, że ocena koleżeńska i samoocena nie jest wyrażona stopniem.

W ocenianiu nauczyciel powinien uwzględnić zarówno wiedzę jak i umiejętności praktyczne oraz postawy ucznia. Wskazane jest organizowanie zarówno zadań indywidualnych jak i grupowych, dzięki czemu uczniowie mają możliwość analizy porównawczej i krytycznej omawianych problemów, zaobserwowania różnych punktów widzenia. Ocenie powinna też podlegać aktywność ucznia, jego zaangażowanie.

3. Metody sprawdzania osiągnięć uczniów

Podczas sprawdzania wiedzy i umiejętności uczniów nauczyciel korzysta z różnych metod. Nie zapominajmy, że zakres sprawdzanego materiału **musi być zgodny z podstawą programową**. Należy też pamiętać o dostosowaniu metod sprawdzania wiedzy do **indywidualnych możliwości ucznia**. Sprawdzanie osiągnięć uczniów powinno odbywać się wielokierunkowo i systematycznie.

a. Prace i zadania pisemne:

- praca klasowa składająca się z zadań zamkniętych (jednokrotnego i wielokrotnego wyboru, zadania polegające na dobieraniu, zadania z tzw. „luką”, zadanie na określenie prawda/fałsz), zadań otwartych

³⁹<http://biblioteka.bialystok.edu.pl/cms/serwis/files/Oceniane%20kształtuj%C4%85ce%20w%20praktyce%20szkolnej.pdf>

(krótkiej odpowiedzi, rozszerzonej odpowiedzi, zadanie na krótki opis obrazu, fotografii, rzeźby, budowli

- krótkie prace kontrolne, tzw. kartkówki z 1-3 ostatnich tematów (mogą być niezapowiedziane),
- praca domowa z wykorzystaniem dostępnych źródeł informacji (wykonanie poleceń lub praca w formie dłuższej wypowiedzi/wypracowania, eseju, reportażu, recenzji, wywiadu, prezentacji multimedialnej, informacji zamieszczonej na szkolnej stronie www itp.),
- ćwiczenia pisemne wykonywane podczas lekcji (indywidualnie lub grupowo).

b. Formy ustne:

- krótka wypowiedź ustna (odpowiedzi na pytania z 1-3 ostatnich lekcji),
- aktywny udział w zadaniach przeprowadzonych podczas lekcji,
- samodzielna praca domowa z wykorzystaniem dostępnych źródeł informacji zaprezentowana podczas lekcji lub sprawdzona przez nauczyciela (odpowiedź na pytania, wypracowanie, referat, projekt, prezentacja multimedialna lub inna forma wyznaczona przez nauczyciela lub z nim ustalona).

c. Działania praktyczne:

- udział w różnych formach aktywności artystycznej, animacyjnej i społecznej (happening, instalacja, przedstawienie szkolne, akcja charytatywna, gazetka szkolna, prezentacja własnej twórczości plastycznej, muzycznej lub fotograficznej).
- udział w działaniach o charakterze kulturalnym związanym z kulturą lokalną, promocją regionu.

d. Postawy i zaangażowanie:

- aktywność i zaangażowanie w pracę podczas lekcji,
- przygotowanie do zajęć,
- podejmowanie samodzielnych zadań ponadprogramowych.
- osiągnięcia: udział w konkursach.

4. Kryteria oceniania.

a. Zasady oceniania:

- zasada częstotliwości i rytmiczności,

- zasada różnorodności – oceny za różne typy i formy zadań,
- różnicowanie wymagań – zadania uwzględniające różne potrzeby i możliwości uczniów,
- jawność oceny – poinformowanie ucznia o sposobach sprawdzania i oceniania, warunkach wystawiania oceny semestralnej i rocznej,
- stosowanie obowiązującej skali ocen i odpowiednich skrótów:
- celujący: 6 (cel.)
- bardzo dobry: 5 (bdb.)
- dobry: 4 (db.)
- dostateczny: 3 (dst.)
- dopuszczający: 2 (dop.)
- niedostateczny: 1 (ndst.)

Wskazane jest stosowanie również plusów (+) do każdej z ocen (wartość połowy oceny)

f. Procentowe zestawienie punktacji na poszczególne oceny.

OCENA	2	2,5	3,0	3,5	4,0	4,5	5,0	5,5	6.0
WYNIK	30%	40%	45%	65%	70%	85%	90%	95%	98%

5. Zakres wymagań według poziomów

POZIOM WYMAGAŃ	OCENA SZKOLNA (wyrażona stopniem)	ZAKRES WYMAGAŃ
konieczny	dopuszczający	Uczeń: • zna podstawowe pojęcia związane z kulturą, • wymienia kierunki, style artystyczne, przełomowych literatów, malarzy, rzeźbiarzy, architektów, designerów,

		kompozytorów, zespoły muzyczne, - wymienia podstawowe terminy z zakresu języka literatury, muzyki, plastyki i architektury, - wymienia najważniejsze media, nowe media i nowe praktyki twórcze, - zna funkcje dzieł sztuki - potrafi pod kierunkiem nauczyciela skorzystać z podstawowych źródeł informacji, - zna praktyki występujące w kulturze lokalnej, - tworzy proste wypowiedzi ustne i pisemne zawierające ogólne informacje z pojawiającymi się błędami merytorycznymi.
podstawowy	dostateczny	Uczeń spełnia wymagania na ocenę dopuszczającą oraz: - zna i wymienia cechy stylów i kierunków współczesnych oraz przełomowe wytwory kultury, - omawia zjawiska charakterystyczne dla poszczególnych typów kultury, - wymienia nowatorskie techniki i formy w muzyce, malarstwie, rzeźbie, architekturze - podejmuje próbę samodzielnej analizy, interpretacji wskazanych wytworów kultury stosując właściwy dla nich język, - wskazuje funkcje dzieł sztuki, - definiuje podstawowe pojęcia i terminy z zakresu kultury, - omawia kierunki, style artystyczne, przełomowe dzieła, - wyjaśnia pojęcie mediów, nowych mediów, nowych praktyk twórczych, - wskazuje wytwory kultury lokalnej, - posiada nieliczne braki w opanowaniu materiału przewidzianego w programie wiedzy o kulturze (uzupełnienia je przy pomocy nauczyciela), - wykazuje się chęcią aktywności podczas zajęć lekcyjnych, - tworzy proste wypowiedzi ustne i pisemne, czasem niespójne, z niewielkimi błędami merytorycznymi,

		• terminowo wykonuje prace domowe i zadania, korzysta z materiałów wskazanych przez nauczyciela
rozszerzający	dobry	Uczeń spełnia wymagania na ocenę dostateczną oraz: • określa związek wybranych twórców i ich dzieł ze stylem, • porównuje różne sposoby ukazania tych samych motywów i tematów w różnych dziedzinach sztuki, • wyjaśnia, na czym polega przełomowy charakter twórczości wybitnych artystów uprawiających różne dziedziny sztuki, • charakteryzuje poszczególne kultury, wskazując ich pochodzenie, • dokonuje analizy i interpretacji wytworów kultury ze wskazaniem źródeł ich inspiracji, • określa techniki charakterystyczne dla poszczególnych dzieł w plastyce i muzyce, • terminowo i starannie wykonuje prace domowe i zadania, popełnia nieliczne błędy, • wypowiedzi buduje w sposób jasny, komunikatywny, stosując terminologię z teorii kultury i sztuki, • omawia różne działania z zakresu nowych mediów i nowych praktyk twórczych, • wykazuje się aktywnością do zabierania głosu w dyskusjach podczas zajęć lekcyjnych
dopełniający	bardzo dobry	Uczeń spełnia wymagania na ocenę dobrą oraz: • wskazuje przykłady odniesienia wytworów kultury współczesnej do tradycji – wskazuje ich związek z dawnymi epokami i kierunkami w historii muzyki i sztuki, • wskazuje przykłady przełomów artystycznych, nowatorstwa i tradycji, • właściwie interpretuje teksty kultury, wskazuje konteksty interpretacyjne,

		powiązania pomiędzy różnymi dziedzinami sztuki i kultury, • dokonuje analizy porównawczej oraz interpretacji wytworów kultury, formułuje hipotezy i wnioski interpretacyjne, • uczestniczy w imprezach szkolnych i promuje za pomocą dowolnych narzędzi kulturę lokalną, • aktywnie uczestniczy w zajęciach lekcyjnych, zabiera głos w dyskusjach, • samodzielnie, i komunikatywnie formułuje wypowiedzi, argumentuje wnioski, • terminowo, bezbłędnie i estetycznie wykonuje prace domowe i zadania, • efektywnie korzysta z informacji zamieszczonych w portalu edukacyjnym Scholaris
wykraczający	celujący	Uczeń spełnia wymagania na ocenę bardzo dobrą oraz: • otrzymuje oceny celujące z prac klasowych, • poszerza wiadomości o treści wykraczające poza programowe, rozwija własne zainteresowania i umiejętności obcowania z muzyką, • bierze aktywny udział w kulturalnych przedsięwzięciach lokalnych, • otacza opieką kulturę lokalną i narodową, • organizuje szkolne przedsięwzięcia artystyczne i kulturalne, • umiejętnie korzysta z dodatkowych źródeł, samodzielnie ich poszukuje i prezentuje je podczas lekcji, • stosuje nietypowe rozwiązania problemów podczas lekcji i w pracy pozalekcyjnej, argumentuje wnioski i spostrzeżenia, • uzasadnia znaczenie i przyczyny popularności wybranych twórców oraz ich dzieł, • formułuje własne komentarze wartościujące na temat analizowanych i interpretowanych dzieł, odczytuje ich metaforyczne i symboliczne znaczenie, • operuje fachową terminologią z zakresu kultury i sztuki, swobodnie tworzy wypowiedzi, odnosząc się do innych

		dziedzin nauki, • wykorzystuje media i informacje portalu edukacyjnego Scholaris, • aktywnie uczestniczy w dodatkowych zajęciach pozalekcyjnych, • uczestniczy w konkursach
--	--	--

VI. EWALUACJA PROGRAMU

Ewaluacja zamyka realizację programu nauczania - jest oceną czynności zaplanowanych przez nauczyciela podczas wdrażania programu oraz po jego zrealizowaniu. Podczas **ewaluacji bieżącej i okresowej** nauczyciel powinien zbierać informacje na temat przebiegu realizacji programu nauczania. Dokonując **ewaluacji podsumowującej** należy natomiast znaleźć i odpowiedzieć na pytania typu:

- czy zostały osiągnięte zakładane cele nauczania?
- w jakim stopniu zrealizowano założone cele?
- czy odpowiednio zostały dobrane metody nauczania?
- czy stosowane środki dydaktyczne były atrakcyjne?
- w jakim stopniu zostały zrealizowane osiągnięcia uczniów?
- w jakim stopniu zostały zaspokojone oczekiwania nauczycieli przedmiotów humanistycznych (język polski, wiedza o kulturze, historia) oraz rodziców?
- czy i w jakim stopniu wiedza i umiejętności zdobyte na lekcjach historii muzyki okazały się przydatne dla uczniów w życiu szkolnym i pozaszkolnym?
- co sprzyjało, a co utrudniało realizację programu nauczania?
- jakie kroki należy przedsięwziąć w celu udoskonalenia procesu nauczania?

W celu odpowiedzi na powyższe pytania można skorzystać z następujących narzędzi pomiarowych:

- arkusz obserwacyjny lekcji (określa zaangażowanie uczniów w realizację zadań),
- karty samooceny ucznia,
- karty obserwacji ucznia,
- karta obserwacji klasy,
- wywiad,
- ankieta przeprowadzana wśród uczniów, nauczycieli, rodziców,
- testy pomiarowe sprawdzające stan wiedzy i umiejętności uczniów,
- wyniki oceniania bieżącego, semestralnego i rocznego,
- sukcesy uczniów w konkursach i Olimpiadzie Artystycznej,
- wyniki egzaminu maturalnego z historii sztuki,

Wyniki ewaluacji oraz sporządzone wnioski powinny zostać przedstawione i zaopiniowane przez radę pedagogiczną oraz posłużyć nauczycielowi do modyfikowania programu nauczania⁴⁰.

Przykładowa ankieta ewaluacyjna dla ucznia

Odpowiedz na poniższe pytania zaznaczając X wybraną odpowiedź:

	TAK	NIE
1. Czy chętnie uczestniczyłeś/aś w lekcjach z wiedzy o kulturze?		
2. Czy podczas lekcji były wykorzystywane nowoczesne technologie?		
3. Czy odniosłeś/aś korzyści z uczestnictwa w lekcjach wiedzy o kulturze?		
4. Czy treści były według Ciebie przedstawione w sposób komunikatywny i interesujący?		
5. Czy forma prowadzenia zajęć była dla Ciebie interesująca?		
6. Czy stosowane metody pracy pozwoliły Ci aktywnie uczestniczyć w lekcjach?		
7. Czy miałeś/aś wpływ na stosowane podczas zajęć metody?		
8. Czy podczas lekcji była łączona teoria z praktyką?		
9. Czy atmosfera podczas lekcji była miła i zachęcała do pracy?		
10. Czy Twoim zdaniem praca w zespole przyczyniła się do integracji klasy?		

⁴⁰ Dziennik Urzędowy MEN 1993, nr 6, poz. 220; M. Sobańska-Bondaruk, *Zasady konstruowania programów nauczania*, „Wiadomości Historyczne” 1996, nr 3, s. 157–161.

11. Czy podczas lekcji treści i metody były dostosowane do możliwości indywidualnych uczniów?		
12. Czy miałaś/eś możliwość wzbogacenia wiedzy o regionie?		
13. Czy korzystałaś/aś z zadań umieszczonych na platformie Scholaris?		
14. Czy w czasie zajęć mogłaś/aś samodzielnie podejmować decyzje?		
15. Czy prace klasowe zawierały różne typy zadań (otwarte, zamknięte, opisowe)?		
16. Czy polecenia i zadania w testach były zrozumiałe?		
17. Czy miałaś/aś możliwość udziału w zajęciach pozalekcyjnych?		

Udziel odpowiedzi na pytania:

1. Wymień 2 przedmioty, z których wiedzę wykorzystałaś w czasie zajęć?

.....
.....

2. Wymień jeden temat, który według Ciebie był ciekawie zrealizowany.

.....

3. Wymień temat, który sprawiał Ci największą trudność.

.....

4. Do którego z tematów chciałbyś/abyś wrócić, aby poszerzyć swoją wiedzę?

.....

Dziękuję.

VII. PROPONOWANA LITERATURA

1. (Nad)użycia ciała w kulturze, Toruń 2012.
2. Aumont J., Marie M. Analiza filmu, Warszawa 2012.
3. Banach A., O kiczu, Kraków 1968.
4. Benedict R., Wzory kultury, tłum. M. Prokopiuk, Warszawa 1999.
5. Berendt E. J., Od raga do rocka. Wszystko o jazzie, tłum. S. Haraschin, I. Panek, W. Panek, Kraków 1979.
6. Biała A., Literatura i malarstwo. Korespondencja sztuk, Warszawa 2009.
7. Bortnowski S., Warsztaty dziennikarskie, Warszawa 1999.
8. Briket-Smith K., Ścieżki kultury, tłum. K. Evert-Vaedtke, T. Evert, Warszawa 1974.
9. Castells M., Galaktyka Internetu, tłum. T. Hornowski, Poznań 2003.
10. Baumgarth Ch., *Futuryzm*, Warszawa 1978
11. Czarnowski S., Kultura, Warszawa 2008.
12. *Encyklopedia muzyki PWN*, A. Chodkowski (red.), Warszawa 1995.
13. Fatyga B., Dzicy z naszej ulicy. Antropologia kultury młodzieżowej, Warszawa 1999.
14. *Od awangardy do postmodernizmu*, G. Dziamski (red.), Warszawa 1996
15. Gajda J., Antropologia kulturowa. Wprowadzenie do wiedzy o kulturze, Kraków 2008.
16. Godzic W., Rozumieć telewizję, Kraków 2001.
17. Greek J., Burgess J., Youtube. Wideo online i kultura uczestnictwa, Warszawa 2011.
18. Hofstatter H., *Symbolizm*, Warszawa 1980
19. Jencks Ch., *Architektura postmodernistyczna*, Warszawa 1984
20. Kołodyński A., Zarębski K., *Słownik adaptacji filmowych*, Biesko-Biała 2005
21. Kotula A., P. Krakowski, *Rzeźba współczesna*, Warszawa 1980
22. Kotula A., P. Krakowski, *Sztuka abstrakcyjna*, Warszawa 1973
23. Ku pedagogice teatru, Warszawa 2012.
24. Kuryluk E., *Hiperrealizm – nowy realizm*, Warszawa 1979
25. Lorens R., Nowe Technologie w Edukacji, Warszawa 2011.

26. Manovich L., Język nowych mediów, Warszawa 2011.
27. Medium obecnego w powojennej amerykańskiej awangardzie filmowej, Warszawa 2012.
28. Między filmem a teatrem, Warszawa 2012.
29. Nowe media w edukacji, Toruń 2012.
30. Nowe nawigacje. Współczesna kultura audiowizualna, pod red. P. Kletkowskiego i M. Wróny, Kraków 1999.
31. Parkinson D., 100 idei, które zmieniły film, Warszawa 2012.
32. Paszyk B., Słownik gatunków i zjawisk filmowych, Warszawa 2010.
33. Pavis P., Współczesna inscenizacja. Źródła, tendencje, perspektywy, Warszawa 2011.
34. Pęczak M., Mały słownik subkultur młodzieżowych, Warszawa 1992.
35. Plisiecki J., Film i sztuki tradycyjne, Warszawa 2012.
36. Płażewski J., Historia filmu. 1895 – 2000, Warszawa 2001.
37. Płażewski J., *Język filmu*, Warszawa 2008.
38. Rogala J., *Muzyka polska XX wieku*, Kraków 2000.
39. Rudziński W., *Muzyka naszego stulecia*, Warszawa 1995.
40. *Słownik pojęć filmowych*, red. A. Helman, Kraków 1998.
41. *Słownik sztuki XX wieku*, Gérard Durozoi (red.), Warszawa 1998
42. Strinati D., Wprowadzenie do kultury popularnej, tłum. W. Burszta, Poznań 1998.
43. Tomaszewska H., Młodzież, rówieśnicy i nowe media, Kraków 2012.
44. Turowski A., *W kręgu konstrukttywizmu*, Warszawa 1979
45. Czartoryska U., *Od pop-artu do sztuki konceptualnej*, Warszawa 1973
46. Ujma M., Sztuka i skandal. Sztuki wizualne, Warszawa 2011.
47. Walker Rettberg J., Blogowanie, Warszawa 2012
48. Willet J., *Ekspresjonizm*, Warszawa 1976
49. Zieliński T.A., *Style, kierunki i twórcy muzyki XX wieku*, Warszawa 1980.

BIBLIOGRAFIA

1. Black P., Harrison Ch., Lee C., Marshall B., Wiliam D., Jak oceniać, aby uczyć?, Warszawa 2006.
2. Brudnik E., Moszyńska A., Owczarska B., Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących, Kielce 2000.
3. Covington M. V., Manheim Teel K., Motywacja do nauki, Gdańsk 2004.
4. Covington M. V., Teel K. Manheim, Motywacja do nauki, Gdańsk 2004.
5. Cwalina W., Generacja Y – ponury mit czy obiecująca rzeczywistość, [w:] Internet. Fenomen społeczeństwa informacyjnego, red. T. Zasępa, Częstochowa 2001.
6. Fisher R., Uczymy, jak się uczyć, Warszawa 1999.
7. Harmin M., Duch klasy. Jak motywować uczniów do nauki?, Warszawa 2005.
8. Komorowska H., O programach prawie wszystko, WSiP 1999.
9. Kupisiewicz Cz., Dydaktyka ogólna, Warszawa 2000.
10. Niemierko B., Między oceną szkolną a dydaktyką. Bliżej dydaktyki, Warszawa 1992.
11. Niemierko B., Pomiar wyników kształcenia, Warszawa 2004.
12. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z 2009 r. nr 4; poz. 17).
13. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczyciel z późniejszymi zmianami.
14. Sterna D., Ocenianie kształtujące w praktyce, Warszawa 2006.
15. Walker D.C, Solis J. F., Program i cele kształcenia, Warszawa 2000.

OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
tel. 22 345 37 00
fax 22 345 37 70

www.ore.edu.pl

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

